

helikon

„csak ülni egy meleg szobában”

2022 19

XXXIII. ÉVFOLYAM
2022. 19. (849.) SZÁM
OKTÓBER 10.
ÁRA 4 LEJ | 400 FT
IRODALMI FOLYÓIRAT
MEGJELENIK KÉTSZER EGY
HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON

Siratók

Lapszámunk 1., 3., 6., 8–11., 13–15., 17., 19., 21. és 28. oldalát Ughy István kiállításának anyagával illusztráltuk, amely a marosvásárhelyi Kultúrpalota Art Nouveau Galériájában volt megtekinthető.

Újragondolni Széchenyit
Interjú Velkey Ferencsel 4

Franz Hodjak
Versei 6

Orcsik Roland
Tor 11

Biró Borbála versei **13**
Ferencz Hedvig novellái **14**

PAVILON 420

Tankó Andrea:
Félnapos életek **18**

STELLÁRIUM

Borsodi L. László: *Landolás; Átölel, befon; Mint az árnyék; Újrakezd* (versek) **2–3**.
 Horváth Benji: *Levél, 2042. október* **3**.
Újragondolni Széchenyit. Horváth Csaba interjúja Velkey Ferenc történésszel, egyetemi oktatóval **4–5**.

Franz Hodjak: *Kispárna; Júniusi levegő; Kiáltások* (versek Szenkovics Enikő fordításában). **6**.

Ádám Szilamér: *Hogyan lett egy az Isten?; Szent István Kolozsváron, 2022-ben; Varga László Edgár: De ki nyert Tompos Frucinál?; A macska, a tej, az orvos, a nő; Wirth Imre: Elég volt; De ki a fene vagy te?* (helyszíni rövidprózák az Erdélyi Magyar Írók Ligája *Befejezetlen történetek* című eseményéről). **7–8**.

Király Farkas: *Álmod, ha láthatom; Apámnak, neked; hommage à Juhász Gyula* (versek) **9**.

Bordy Margit: *Dimenziók 1. – A tudat játéka; Madarak; Dimenziók 3.; Rövidzárlat* (versek) **10**.

Orcsik Roland: *Tor* (regényrészlet) **11–12**.

Balaton László: *Koper; A lugasban; Színeváltozás; Isten veled* (versek) **12**.

Pavilon 420

Biró Borbála: *azsúrrománc; szovjet úrutazó; a nyílt vidék madara* (versek) **13**.

Ferencz Hedvig: *Rövidfény; Belülről szorítani* (próza) **14–15**.

András László – Babiczky Tibor: *Hajótörés szélcsendben* (versek) **16–17**.

Stellárium

Tankó Andrea: *Félnapos életek* (Alexandru Mușina: *Macska-e a cica?* Ford. Szonda Szabolcs) **18**.

Szabó Róbert Csaba: *Pokoltó* (regényrészlet) **19–21**.

Kinematográf

Farkas Boglárka Angéla: *A látvány felemészt* (Jordan Peele: *Nem*) **22**.

Theátrum

Dimény Patrícia: *Életet lehelni a sárba* (Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház: Tamási Áron: *Hullámzó vőlegény*) **23–24**.

Kritika

Ádám Szilamér: *Atyaversek* (Borsodi L. László: *Estére megöregszel*) **24–25**.

Fülszöveg

André Ferenc: *Homokvár a népek tengerének partján* (Vajna Ádám: *egyébként is, mit akarhatott itt az őrgróf?*); *Fókuszkeresés madártávlatból* (Szabó T. Anna: *vagyok*). **26**.

Képregény

Vincze Ferenc, Csillag István: *A trotineta* **26**.

Amplitúdó

Jakabffy Tamás: *Szerzők, templomkapu előtt* **27**.

Artefaktum

Vida Krisztina: *Régi új világ* **28**.

BORSODI L. LÁSZLÓ

Landolás

Beütöm térdem, fejem, kezem – egyszerre, durván földet érek. Ez a föld, mondom, ez a föld, s milyen messze került az ég. Kissé szédülök, fáj mindenem, de néhány év, és megszokom. Kitart bennem, belőlem él, elviselem, és elvisel. Hallgat. Közeli, hát kimondhatatlan. A hidegnek támaszkodom, behunyom szemem, nem mozdul. Nem ismerem a történetét, nem érdekli a történetem. Szél fúj, fáznak bennem az évek. Homályosodik a távolság. Nem érzem az anyatej ízét, illatát. Merülök. Nem tud rólam a parti sáv.

Átölel, befon

„Csupa vérzés, csupa titok”
(Ady Endre)

Átölel, befon, nem enged, hagyja, hogy eltévedj, azt mondja, erre, erre, de ott hagy magadra, ahol a legragacosabb, ahol bozót, tél és mesék, és a napból csak az árnyék. Átölel, befon, nem enged, és este lesz, holdtalan ég, a fák közül vadak riadnak, madarak szárnyuhogása, a bokrok sóhaját hallani, a közelben ágak törnek, valaki elindul feléd. Átölel, befon, nem enged, hiába küld, hiába hív, cserben hagy álom és vágy, itt nincsenek házak, fészkek, csak csonkok, csak csontok, riadt, eszelős századok, elszabadult, didergő istenek. Átölel, befon, nem enged, élni lélegzettedet fojtod vissza, míg megkövesül a köd, a csend, és betakar maradék halálod.

**Szél fúj, fáznak bennem az évek.
Homályosodik a távolság.
Nem érzem az anyatej ízét, illatát.
Merülök. Nem tud rólam a parti sáv.**

Mint az árnyék

(zsoltárparafrázis 102., 109.)

Szívem aszott, akár a fű,
megroskadt lüktető mellem.
Bőröm a csontomra tapadt,
kezem remeg, mint a nyárfa.
Lábam utat nem talál már,
a két szemem sötét ablak.
A koponyám árva hegycsúcs,
arcom, mint az elhagyott föld.
Mint a bagoly a romok közt.
Mint a veréb a háztetőn.
Hanyatlok, akár az árnyék.
Elsorvadok hiányodtól.

Újrakezd

Nem olvasni újságot, nem nézni tévét, nem hallgatni rádiót, nem követni, a nagyvilágban és a szomszéd faluban mi történik, milyen új ételreceptet posztolt a kollégám, a szomszédom, akivel köszönő viszonyban sem vagyok, nem venni fel a telefont, nem kérni semmit a barátoktól, rafinált ismerősöktől, nem kérdezni meg udvariasságból, hogy vannak, nem ígérni nekik, hogy meglátogatom, nem hallgatni a panaszukat, múltjukat, dicsekvésüket, reményüket, nem feküdni korán, sem későn este, nem álmodni, éjjel nem forgolódnai, reggel nem rohanni munkába, hivatalba, boltba, nem vásárolni egy hétre, nem akarni megmondani, megtanítani, sulykolni, számonkérni, senkinek, senkiről, senkibe, senkitől, soha, sehol, sehogy, semmiért, nem vinni apámat, anyámat kórházi kivizsgálásra, nem nézni a halálos betegeket és tehetetlenül szégyellni, hogy te még élsz, hogy te túl fogod őket élni, és nem ígérni meg nekik, hogy nyugi, egyszer te is ide jutsz, csak idő kérdése, nem inteni be nagymamának, nem botlasztani el a szembejövő vak bácsit, s nem röhögni egy temetésen, amelyen azt sem tudod, kit temetnek, nem játszani szenvedő jóbost, irgalmas szamaritánust, feltámadósdit, nem, nem, nem, csak ülni egy meleg szobában, feküdni egy tó partján, távoli erdők eldugott ösvényein barangolni, és soha vissza nem térni, soha meg nem érkezni, csak hinni, elhinni, hogy jó lesz nem lenni, s hogy van egy jóságos Isten, ki nélkülem is volt és lesz, ki mindezt nélkülem, helyettem is intézi, simítja, rendezi, újrakezdi az egészet.

Hristos a înviat

HORVÁTH BENJI

Levél, 2042. október

„At that Tower of Babel
they knew what they were after”
Patti Smith

Akkoriban a háború foglalkoztatott, vagy az se. Lesznek, akik azt mondják, nem eléggé. Persze, semmivel nem lehet eleget foglalkozni, ezt én mondom. Folyamatos elvágódás uralkodott mindenkin. Sokat ültem tüzek mellett nyári estéken, abban volt valami megnyugtató.

Az ujjunk a gombon volt megint, kicsit úgy éltünk, mint 40 évvel korábban. Miközben semmi nem volt ugyanolyan, persze. Valami furcsa nyugtalanság, vagy inkább nyughatatlanság vett erőt rajtam időről időre, miközben állandóan fáradtam és kiábrándultam éreztem magam. A tehetetlenségi erő uralkodott napjaimon, minden kanyarban ki akart húzni az ülésből, kiröpíteni a szakadék fölé. Mintha csak azt sugallná, lássuk, mekkora pályát, milyen ívben, hol kötök ki. Miféle kövön roncsolódik szét a jövő. Vagy a múlt. Kinek a keselyűi, kinek a mája?

Miféle test hagyja el fölöttünk éppen, tesó, a neki rendelt pályát?

Akkoriban húzott a múlt és húzott a jövő, meg-hasadni látszott a jelen. Mintha senki nem azt mondta volna már, amit mondani akart, ahogy értette, aki bújt, aki nem. Megtanultuk, hogy minden mondat kisajátítható, ha van olyan, aki elhiszi. És azt is, hogy egyik sem, mert a mondatok mindig gazdát cserélnek – vagy nem, nem gazdát, inkább hordozót, edényt, cserepet, termőföldet. A mondatok, mint a gombák. Belakják a porhüvelyt, és elengedik spóráikat, hogy összezavarják a nyelvek vizét.

Pedig valamikor úgy tanultam, a mondatokat úgy kell csinálni, hogy többet elbírnak maguknál, hogy megtelhessenek új anyagokkal, és elszabadulhassanak minden újraolvasáskor az entropikus űrbe.

Senki nem léphetett ugyanabba a folyóba, mint a másik. Senki nem tudta, hogyan kellene begyógyítani a sebeket. Senki nem tudta, kinek a tornyát építi. Nem voltak mondataink, amiket még megtanulhatnánk. Túl sok dologra kellett figyelni egyszerre. Senki nem értette már, amit lát. Próbáltam rutinokat bevezetni, stanzákat írni a kávé mellé, mint régebben, hébe-hóba sikerült. A világ, vagy amit akkor annak nevezünk, egyre kevésbé engedte meg a zökkenőmentes felzárkózást. Saját árnyékaink voltunk.

Akkoriban kezdtek megbolondulni az évszakok, a szelek, a vizek, a vulkánok. Vagy csak úgy tűnt. Nem igazán tudtam, mit is kezdjek a felelősségemmel, a viszonyaimmal, az álmaimmal. Nehezen aludtam el és nehezen keltem. Mindenki ideges volt kissé. Lélegzet-visszafojtva figyeltünk. Esténként, amikor az eget néztem, ahogy vörösödik és kékül, elképzeltem, hogy ez ugyanaz az ég, amit évtizedekkel azelőtt, egy melegebb őszi napon bámultam, amikor még sokkal egyszerűbb, mégis, annál rettenetesebbnek tűnő álmok kísértettek.

VERS

Újragondolni Széchenyit

INTERJÚ

VELKEY FERENC

TÖRTÉNÉSSZEL,
EGYETEMI OKTATÓVAL

A családi indíttatás szerepet játszott-e abban, hogy történészi pályára léptél?

— Értelmiségi közegeből származom, édesanyám orvos, édesapám ugyan nem értelmiségi munkakörben dolgozott, de politikai kényszerűségek következtében három nyelven beszélő röntgentechnikus lett, akkoriban nem lehetett más. Nagy a család. Mi hatan vagyunk, édesapámék tízen voltak testvérek, és ők egy igen összetartó családot hoztak létre; összesen 36 unokatestvérem volt, akikkel a nyarakat is jórészt együtt töltöttem. Édesanyámnak 30 unokája van hatunktól, és most már egyre-másra születnek a dédunokák. A nagycsalád számomra meghatározó gyermekkori élmény, ez pedig jelentős faktor és keret az életünkben, főleg azért, mert a mi kis családjunk szűkebb miliőben vitte tovább ugyanazt a nagycsaládélményt. A család volt a szellemi szocializációm természetes közege, amelytől egy klasszikus, keresztény-konzervatív, de rendkívül nyitott, a kommunizmus idején rendszerellenes, nemzeti és szabadelvű értékorientációt örököltem.

Ha a szakmai pályám szempontjából nézem a családom szerepét, azt kell mondanom, hogy nem onnan merítettem a történeti hagyományt, bár a történelem iránti érdeklődés nagyon erősen benne volt ebben a közegben. Az apai nagyapám, vitéz Velker János, akit nem ismertem, és aki az első világháborús szolgálata után kapott vitézi címet (s lett majd Velkey), az említett tíz gyermek apja, a ceglédi gimnázium földrajz és történelem szakos, nagy tekintélyű, klasszikus tanáregyenisége volt. Ő Szekfű Gyula történelemszemlélete alapján tanította a történelmet, s tudós-tanárként kutatott, publikált; a Cegléd-története egyik 19. századi fejezetét is ő írta. Így volt valamilyen történeti hagyomány a családjunkban, de ez nem jutott el hozzám közvetlenül, amikor a pályaválasztásomról esett szó.

Mikor határozta el, hogy a történelemmel fogsz foglalkozni?

— Ezt a döntést egy kései, de jól megfogható ponton hoztam meg. A középiskolában speciális matematika szakra jártam. A legerősebb érdeklődésem a matematika felé vitt, szüleim – gondolkodásomnál és habitusomnál fogva – azt szerették volna, ha orvos lennék, de ezt sosem erőltették. Az első választásom az lett volna, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetemre megyek matematika–filozófia szakra, de ilyen éppen abban az évben nem indult. A gimnáziumi negyedik év – ma a tizenkettedik évfolyamnak neveznénk – első felében a matematika helyett az irodalom mellett döntöttem, és ahhoz választottam az egyetemre partnerszakként a történelmet. Tehát nem a történelem volt a fő érdeklődési területem, hanem az irodalom. Az egyetem harmadik évén tudományos diákköri kutatási projektet kellett választani, és egyszerre indultam el párhuzamosan két témában: Szentjóni Szabó Lászlóval bíbelődtem az irodalmár Debreczeni Attila témavezetésével, valamint Széchenyi István politikai tájékozódásán dolgoztam a történész Veliky Jánosnál. Az időráfordítás és a munkaperiódusok alakulása során az egyik projekt lassan a másik fölébe került, és így a választott történelmi témát dolgoztam ki. Ez lett az, ami a pályorientációt lényegében harmadéves

egyetemistaként eldöntötte, ebből a témából írtam a szakdolgozatomat is.

Milyen volt Debrecenben, a késő Kádár-korban egyetemi hallgatónak lenni?

— 1984–1985 között voltam sorkatonna Zalaegerszegen, majd 1985-től 1990-ig jártam az egyetemre. A Történelmi Intézet Debrecenben szakmailag elég erős, jó hangulatú, inspiráló közeg volt, amely elvárta a hallgatóktól a folyamatos munkát, de azért egyenetlen is volt. Nem mondható zárt világnak: olyan szereplői is voltak, akik a keményvonalas, késő marxista gondolat- és fogalomrendszerbe ragadtak bele, és olyan tanáraink is jócskán, akik nyitott szemlélettel és érdekesen adták át az anyagot. Volt olyan 20. százados tanárom, akinek nagy törést jelentett az 1956-os forradalom elbeszélése abban az új helyzetben, amit 1989–1990 hozott. Ezzel szemben olyan oktatóm is, például L. Nagy Zsuzsa, akinek ez a téma egyáltalán nem okozott gondot, mert ő a Horthy-rendszer radikális ellenzékéről írt könyvet, így kapcsolatban volt azzal a polgári, liberális gondolkodásmóddal, amelyik utat tört magának a rendszerváltás idején.

Az intézetben hallgatóként elég korán jó lehetőségeket kaptunk kutatómunkára. Néhány barátommal és tanári segítséggel bölcsészettudományi szakkollégiumot szerveztünk, melyből kinőtt a mostani Hatvani István Szakkollégium. Olyan önképző projekteket indítottunk, melyek a hallgatói részvétellel próbálták megnyitni az ajtót, abban az egyébként táguló közegben, amit a rendszervált(oz)ás jelentett.

A kutatásaid kulcsszereplője gróf Széchenyi István. Minek köszönhető az, hogy elsősorban az ő személyénél horgonyoztál le?

— Egyrészt családi indíttatásból: az említett nagyapám nemzeti és katolikus, szekfűiánus és széchenyiánus történelmi tudatot hagyományozott a családjára. Édesapám nagyon erősen Széchenyi-párti volt, és nekünk gyerekkorunkban át is adta ezt, annak

Széchenyi roppant izgalmas személyiség, olyan vonzerővel rendelkezik, hogy nehéz leválni róla.

Velkey Ferenc

1965-ben született
Miskolcon. A szülővárosában
levő Földes Ferenc
Gimnáziumban érettségizett.
Egyetemi tanulmányait a
debreceni Kossuth Lajos
Tudományegyetemen (ma
Debreceni Egyetem) végezte,
utóbb a Magyar Tudományos
Akadémia ösztöndíjasaként
tevékenykedett Budapesten.
*Széchenyi István politikai
tájékozódása a pártalakulás
időszakában* című
kandidátusi értekezését
1999-ben védte meg. 1990-
tól tanít alma materében,
jelenleg a Modernkori
Magyar Történeti Intézet
habilitált egyetemi docense.
A Széchenyi Társaság
Díjának kitüntetettje (2013).

ellenére, hogy a Kádár-korban ez nem volt teljesen elfogadott beszédmód. Viszont édesapám családjának anyai ága evangélikus Kossuth-párti hagyományt képviselt, amit egy idős tanítónő, apai nagymamám testvére közvetlenül is felmutatott nekünk a történeteiben, meséiben. Érdekes volt látni, hogy bár édesapám rendkívül tisztelte és szerette az idős tanítónő nagynénjét, Gittuska nénit, de ha ilyen kérdések vetődtek fel, elhallgatott, kifejezve, hogy nem ért egyet vele.

Emellett kiemelek egy másik korai mozzanatot: harmadikos gimnazista koromban ugyan nem a történelem érdekelt leginkább, de pont a családi hagyományok miatt, és egy nagyon kedves, de nagyon vonalas történelem-tanárnő hatására elvállaltam a Széchenyi–Kossuth-vita bemutatását kiselőadás formájában. A tanárnő gyakran hangoztatta, hogy az ő magánvéleménye nem egyezik meg a „hivatalos állásponttal”, úgyhogy gyanítom, ezt a témát is azért adta ki előadásra, hogy kevésbé kelljen a „hivatalostól” eltérően állást foglalnia. Otthon megvolt a Széchenyi-napló, az akadémiai beszéd, Széchenyi majdnem mindegyik műve, és ezen művekből állítottam össze egy vitaértelmező kis előadást, de annyira elragadt a téma, hogy három gimnáziumi órán keresztül beszéltem róla. Ez a korai epizódja a Széchenyivel való találkozásomnak azonban csak utólag tudatosodott bennem, amikor már a kutatásaimat megkezdtém.

Másrészt a történészhallgatói témaválasztásaim fordítottak a kérdés felé. A harmadik év első félévében Veliky János tartotta a reformkorból a főkollokviumot és a szemináriumot, melyen Széchenyi *Hitelével* foglalkoztam. Kövér György tanár úr akkor éppen Debrecenben tanított, nagyon izgalmas órákat tartott. Egyik órája a 19. századi útleírásokról szólt, amelynek keretében látószövelemzéseket végeztünk. Erre a kurzusra Széchenyi útinaplóit dolgoztam fel a Zichy Antal-féle gyűjteményes kötet és a naplók alapján. Ez a két projekt egy időben, ugyanabban a félévben indult el, s kezdett inspirálni, hogy a Széchenyi-témát vigyem tovább.

Hogyan tekintesz vissza erre a választásra három évtized távlatából?

■ Úgy gondolom, hogy a Széchenyi-központú kutatási pálya nagy lehetőség és nagy csapda is egyben. Nagy lehetőség, mert rengeteg feladat van. Annak ellenére, hogy a Széchenyi-irodalom könyvtárnyi anyagot tesz ki, a fordulatok kora – azaz az 1970-es évektől meghatározó változások (a kultúrtudományi fordulat, a térfordulat) – óta sok új kérdést lehet feltenni ezen anyagra vonatkozóan. Nagy csapda, mert egyrészt ahhoz, hogy újat tudjak mondani, irtózatossá kell válnom. Másrészt a Széchenyi-téma egy szivattyú. A kandidátusi témavezetőm, Gergely András, aki sajnos néhány éve elhunyt, fogalmazta azt meg, hogy ennyi idő után ki kellett volna lépni a Széchenyi-témából, mert bár találok új, megírni való feladatokat, melyek izgalmasak, de ez egy olyan téma, amely magába szív és magába is zár. Emellett az is fontos szempont, hogy Széchenyi roppant izgalmas személyiség, olyan vonzerővel rendelkezik, hogy nehéz leválni róla. Mivel annyit foglalkoztam vele, azt hihetnénk, hogy egyre

inkább kimerítettem a Széchenyi-témát, de valójában nem ez történt – és ettől óvtak egy kicsit az idősebb kollégák –, mindig olyan újabb feladatra bukkantam, amely rendkívül érdekelt, de egyszerre lezárhatatlanná is tette számomra a témát. Mindemellett szerettem.

Érdemes hozzátenni azt, hogy a Széchenyi-téma rengeteg olyan kutatási feladatot nyitott meg számomra, amely tőle függetlenül is komoly szakmai vonzerőt jelentett és jelent. Széchenyi István egy szerteágazó, sokféle szereppel bíró személyiség, akinek megértéséhez rengeteg stúdióban el kell mélyülni. Az egyik ilyen témát az eszmetörténet képezi, mely elvitt a reformkori eszmetörténet kutatásának újabb lehetőségéhez: hogyan használhatjuk a német fogalomtörténetet ahhoz, hogy újragondoljuk a magyar eszmetörténet-írást. Hogy ne a nagy korezmék egyszerű, sematikus elbeszélésein keresztül értsük meg a politikai diskurzust, hanem sokkal inkább a megszólalók fogalomhasználatán vagy az arra ráértégetett fogalomvilágon keresztül ragadjuk azt meg. Ebben a cambridge-i eszmetörténet kontextualizáló irányzata is inspirált.

A másik nagyobb stúdium, mely Széchenyi felől ért, az autobiográfia, amiről a doktori iskola keretében kutatómódszertani órát tartok körülbelül tíz éve. Ennek a tantárgynak a központi problematikája az, hogy miként használhatjuk történészként jól az autobiográfiai műfajokat (naplókat, memoárokat). Az ilyen szövegeket a személyes, szubjektív, többszörösen átszűrt és a jelenbeli életstratégiák által befolyásolt elbeszélések, gesztusok határozzák meg. Roppant érdekes módszertani kérdésnek találok azt, hogy a visszaemlékező forrásnak a különböző idősíkok mentén tárjam fel a referenciális vonatkozásait. Konkrét vizsgálatokon keresztül igyekszem megérteni, és nem csak elméleti kérdésként érdekel, hogy egy-egy visszaemlékezés, memoár, miközben megkonstruálja a múltat egy-egy életrajzi elbeszélés keretében, milyen viszonyba lép/léphet a múlt (egykori, lényegében feltárhatatlan) valóságával.

Gondolom, a jövőbeli terveid is Széchenyihez kapcsolódnak. Melyek ezek?

■ Jelenleg az írás lenne a főfeladat, ugyanis nagyon sok a befejezetlen, félig, hetven és kilencven százalékban kész munkám, amelyeket az elkövetkező években szeretnék kiadni. A mostani időszakban az elsőrendű célom, hogy a Széchenyivel kapcsolatos kutatásaimat három (vagy esetleg négy) könyvben lezárjam. Az első könyv a kandidátusi értekezésem modernizált változatát foglalná magába. Négy beszédhelyzet, szituáció mély, összekapcsolt elemzését tartalmazza (egy-egy Széchenyi-megszólalás adja a nagy fejezeteket), és ezáltal értelmezem újra az ő 1846–1848-as történetét, vagyis azt a kérdést, hogy érdemes-e Széchenyi pályáját erős cezurákban elbeszélni.

A második kötet a habilitációs értekezésem fogja tartalmazni, melynek témáját Széchenyi István és Kossuth Lajos első személyes beszélgetésének vizsgálata képezi. Erre 1836. május 29-én került sor, amikor ők ketten egy rövid beszélgetést folytattak a Kaszinóban, és Széchenyi megkérte Kossuthot, hogy lépjen vissza a tagjelöltségtől. Ezen esemény forrásleányomatai és történeti elbeszélései roppant érdekesek. Ez egy olyan projekt, amit csak akkor zárok le, ha úgy van megírva, ahogy azt eredetileg szerettem volna. Ennek a mintegy tízperces beszélgetésnek a vizsgálatából jelenleg 300 oldal van készen megírva. Itt még van tennivalóm.

A harmadik kötet egy tanulmánykötet felől épülő monográfia lenne. A reformkor a magyar nemzeti emlékezet erősen évfordulós kulcsidőszaka. Ezért sokszor kapok különböző évfordulók kapcsán olyan felkéréseket, hogy Széchenyi és az adott emlékévként főszereplőjének kapcsolatáról írjak. Minden alkalommal Széchenyi felől közelítettem meg a feladatot, és az volt a tapasztalatom, hogy azok a formák-sémák, amelyek keretében a történetírás a reformkori „nagyok” kapcsolatát elbeszéli, nemigen fejezik ki a kapcsolatok dinamikáját, sajátos szabályszerűségét. A Széchenyi–Kossuth-vita összefüggésében mindegyiket egy roppant leegyszerűsítő politikai narratíva határozza meg. Ezért az ilyen vonatkozású kutatásaimat szeretném úgy összefoglalni, hogy egy nagyon tudatosan felépített nagy elbeszélésben tudjam Széchenyi reformkori „nagyokkal” való meghatározó kapcsolatát újragondolni. Az évfordulókra már megírt elemzéseket, melyek általában szövegvizsgálatok, egybefűzve, kiegészítve, egy átfogó kötetben szeretném kiadni.

Emellett időszerűnek látom egy olyan tanulmánykötet kiadását, amelybe azon (főként Széchenyiről szóló) írásaim kerülnének, amelyek a fentebb vázolt kulcsművekbe nem tartoznak bele.

Horváth Csaba

1993, Kolozsvár. Szülővárosában él.

Kispárna

(*Kleines Kissen*)

A madaraknak itt jobban megy soruk, mint évekkel ezelőtt. De még a sünöknek is, melyek nyelve a mienkhez hasonló, ha álunkban beszélünk. A gyümölcs lepottyan a fáról, és elterül, mint fölösleges szavak, s a városba költözők mosolyából csak a fogak igazak. A legeredetibb történeteket a törzsasztalnál még mindig azok mesélik, akiknek nincs rendes otthonuk. Nagypám legyintett, valahányszor a többiek úgy vélték, most ő van a soron, hogy meséljen. Közötte és a többiek között két háború volt és sok halott. Mindig elsőnek jött és utolsónak távozott. Ehhez folyton csak annyit fűzött, hogy valakinek le kell oltania a világban a villanyt és bezárnia, ha minden a végét járja. A külső falakat minden tavasszal újrafestette, gondozta a kertet. Segítséget viszont nem fogadott el soha, mint mondta, nem lenne hasznára az, aki az útjában áll. Szinte egész nap Smetanát hallgatott, mondván, csak Smetana tud neki segíteni. Élete során sok mindent kicserélt. Fiatalkorából nem tartotta meg, csak az álmait megőrző kispárnát.

Júniusi levegő

(*Juniluft*)

Az esti sétán
eszembe jutott, hogy ma semmit
sem felejtettem el.
Főleg azt nem, hogy ámulatba essek.
Időben lemondtam az összes találkozást.
A biztonsági zárat kicseréltem,
és régi levelek s számlák olvasása közben
újra és újra arra emlékeztem, mit korábban
gondoltam és akartam.
Az ablakok alatt, jobbra,
újabb repedéseket s hasadásokat fedeztem fel.
És valahányszor felfedezek valamit, késztetést
érzek arra, hogy Bartók mazurkáját hallgassam.
Biciklimmel vizet hordtam,
busszal termálfürdőbe mentem.
Végre megleltem a helyes szavakat
olyasvalamire, amiről sokáig nem tudtam,
micsoda. Az eső átmenetileg besötétítette a zöldet.
Hogy az ősmegszokottat tapasztaljam,
elmentem a hetipiacra.
Átverekedtem magam, de fegyvert nem vettem.
A jogosítványt,
a jogdíjakat, az adóbevallást leadtam.
Mindent elintéztem, csak az értelemről, arról
nem mondtam le.

**Hogy az ősmegszokottat tapasztaljam,
elmentem a hetipiacra.**

Franz Hodjak (1944, Nagyszeben) költő, író, szerkesztő, műfordító. 1970–1992 között a Dacia Könyvkiadó német szerkesztője. Jelenleg a németországi Usingenben él. Több tucat könyv szerzője, írói munkásságát számos irodalmi díjjal méltatták. Jelen versek a *Gedenkminute für verschollene Sprachen* (Emlékpercek eltűnt nyelvekért, Leipziger Literaturverlag, 2022) és a *Was nie wieder kommt* (Ami sohasem tér vissza, Stadtlicher Presse, 2022) című kötetekből valók.

Középajta

Kiáltások

(*Rufe*)

Egyre ritkább, hogy valaki
meghallja a hegy hívását. Az ember elvesztette
értelmét, hogy jelre várjon

a halott nyelvek térségéből. Tudja, mit
mond a kürt. Üszkös zölddel
kommunikál. Darvak fúvókoncertjét

hallgatja. Sőt arra is felkészült, hogy vízesés-,
füstölőbot-, szúnyelven
írt verseket olvasson. Az ember mindenre

felkészült, csak a holt költők klubjának
tagságára nem.

SZENKOVICS ENIKŐ fordításai

ÁDÁM SZILAMÉR

1997, Székelyudvarhely.
Szülővárosában él.

Hogyan lett egy az Isten

Nem értette, csak menetelt fel az Akropoliszra, aztán meg ereszkedett le az Akropoliszról, miközben a nap, ahogy a fehér kövekről visszatüszte, mintha lentről is égte volna, izzadt, és csak mormolta magában, hogy nem értem, nem értem, hogy minek kell ennyi templom, és áldozott Neptunusznak, majd átvonult Dionüszoszhoz és Pallasz Athénéhez, de csak átkozta az összes istent, na meg az a sok állat, amit mindnek feláldozunk, a sok bor, ami a földre csorog, és nem lehet, hogy ne lehetne ezt jobbá tenni, hatékonyabbá, valahogyan okosabbá, panaszkolta aztán két áldozás között, és mi lenne, fordult keserében barátaihoz, hogy te csak Neptunuszban, én csak Dionüszoszban, és hagyjuk egymást békén, hagyjuk a sok templomot, én már nem bírom, de csak néztek rá, nem értették, mi baja, hogy megsütötte a nap, vagy sok volt a bor, de őt csak nem engedte a gondolat, hogy kéne ezzel a tarthatatlan helyzettel kezdeni valamit, úgyhogy csak borozott és borozott és ette magát, mire egy gondolatföszlány belebegte fátyolos tudatát, valamit hirtelen megértett, elmosolyodott, az asztalra csapott, hogy mindenki azonnal ráfigyelt, és felkiáltott:

Szent István Kolozsváron, 2022-ben

Eljött a nap. A sötét szuterénben megrekedt az augusztus végi zsibbasztó hőség. Egész éjjel nem aludt. Előbb az izgatottságtól, majd a melegtől, mert ez a szerencsétlen Imi elvesztette a légkondi távirányítóját. De legalább befogadta. Mindenhol üldözték, nem mert nyugodtan már az utcán sem vonulni, érezte, megfigyelik. Senki nem hisz neki.

Magára vette a köpenyét, mostantól vége, gondolta, többé nem bujkál, kiáll és megmondja, sőt, egyenesen kinyilatkoztatja az igazságot, és akkor senki számára nem lehet kérdés, hogy ki is ő valójában. Érezte, hogy érezni fogják.

Az utcán mindenki őt nézte. Ez bár előbb kissé megzavarta, egy idő után kihúzta magát, büszkén lépdelt. A köpeny szorította a nyakát, izzasztotta a hátát. Járulékos kellemetlenség. Nézte az embereket. Már dél körül mindenki iszik, mindenki hangoskodik, a templom pedig, mint valami vásári bazár. Irgalom atyja, mi lett ebből az országból! A Főtérre ért, ahogy lecövekelte az emberáradatba, még jobban izzadni kezdett. Megköszörülte a torkát, minden forogni kezdett, érezte, mindjárt megint elájul, és akkor bekiáltott a zsongásba:

– Én, én vagyok, én vagyok István, egyetlen királyotok!

Az emberek a telefonjukhoz nyúltak, a kamerát a superman-köpenyes zilált férfire irányították, mire Imre végre átverekedte magát a tömegben.

VARGA LÁSZLÓ EDGÁR

1985, Margitta.
Kolozsváron él.

De ki nyert Tompos Frucinál?

**Kulcsszavak Danitól: nepper (autókkal
üzérkedő) főhős; szerencsejáték-függő;
kriptovaluta-tanácsadó; a felesége szállodákat
promózó influenszer, sokat utazik**

Lakatos Estevez zúgó fejjel ébredt. Előző éjjel azt álmodta, hogy Nagy Katalin cárnő az édesanyja, ő pedig ellenállhatatlan vágyat érez, hogy felemelje azt a hatalmas szoknyáját, és bekukucskáljon alája, nem a Kleopátra selyembugyogóját viseli-e titkon az a hun-cut cárnő.

Mindig ezt álmodta, ha vesztett, és előző éjjel sokat vesztett. A Németországból hozott és az autópiacon továbbadott Audi árát úgy, ahogy van, elpókerezte Tompos Fruci bájában.

„Nelli le fog baszni” – gondolta, és a felesége jutott eszébe, akit már legalább fél éve nem látott.

Lakatos Estevez felkelt, megmosdott, lefőzött egy kávé, majd ásitozva leült a gép elé. Adott pár kéretlen tanácsot a *Kriptovaluta – de csak okosan!* Facebook-csoportban, majd ránézett a felesége Instájára, legalább azt tudja, hol jár épp az asszony.

Nelli Balin volt éppen, a legújabb videójában egy ottani szálloda szolgáltatásairól áradozott. Lakatos Estevez lájkolta a videót, majd végiglájkolta mind a 32 kamuprofiljával is. Ha már ő nem hozott haza pénzt, legalább a felesége vállalkozását támogassa – gondolta.

Ekkor vette észre a macskát.

Nagy, fekete kandúr volt, és a nyitott ablak alatti komódon terpeszkedett.

– Szevasz, Bumbi vagyok – mondta a macska.

– Van neked bármi közöd Nagy Katalin cárnőhöz? – kérdezte Lakatos Estevez.

– Nincs – szölt Bumbi, és kiugrott az ablakon.

A macska, a tej, az orvos, a nő

**Kulcsszavak Emesétől: Ödipusz-komplexus;
fekete macska; Nagy Katalin cárnő; nap;
laktóztolerancia**

Lakatos Estevez arra ébredt egy langyos májusi hajnalon, hogy valaki nézi. „Biztos csak Katalin cárnő” – legyintett álmottan, és a cárnőről készült egyik festmény olcsó, kicsinyített másolatára emelte méla tekintetét, amely már évek óta a falán függött. Az ócskapiaccon vette 5 lej 50 baniért egy cigány asszonytól, aki a sok egyéb kacat között Kleopátra egyik selyembugyogóját is

► 8.

► 7. árulta. Estevezte a bugyogó csábította oda a cigány asszonyhoz, de az 2500 euróba került, így aztán beírta Nagy Katalinnal.

Ám Kati szigorú, mégis pajkos pillantásához azóta már hozzácsokolt, nem ébredhetett fel erre.

Ekkor vette észre a macskát. Nagy, fekete kandúr volt, és a szoba sarkában, a komód tetején üldögélt, mintha mindig is ott üldögélt volna.

– Szevasz, Bumbi vagyok – mondta a macska, majd egy kecses mozdulattal kiugrott az ablakon.

A következő éjszakán Lakatos Estevez azt álmodta, hogy Nagy Katalin az édesanyukája neki, ő pedig ellenállhatatlan vágyat érez, hogy felemelje azt a hatalmas szoknyáját, és bekukucskáljon alá: nem a Kleopátra selyembugyogóját viseli-e az a huncut cárnő. Nagy Katalin egyik szemében ott ragyogott a nap, a másikban meg némi rosszallás csillogott.

Azon a reggelen az egy szuszra felhajtott pohár tej úgy jött ki Lakatos Estevezből, ahogy megitta. Ha azt a néhány murekdarabot kiveszi belőle, akár a dobozba is visszatölthette volna.

– Önnek laktózintoleranciája van – mondta neki néhány órával később az orvos.

– Emiatt akarom megbaszni az anyukámat? – kérdezte bizonytalanul Lakatos Estevez.

– Nem – ingatta a fejét a doki –, emiatt fosik.

– Értem – bólogatott Lakatos Estevez, és hazament...

Európa elrablása

WIRTH IMRE

1964, Budapest.
Pomázon él.

Elég volt

Hívószó: apró lábak, pék, Legyek ura-hangulat

Amikor Osvátot riasztotta a szálloda, hogy azonnal jöjjön, mert Ady rosszul van, valószínűleg szívinfarktust kapott a zabolátlan szeretkezéstől a mindenhol fekete nővel, Osvát szinte szívinfarktust kapott. Rohantában vitte magával az orvost, akivel együtt kártyáztak és szivaroztak, miközben Osvát visszafojtott hangon elemezte estéről estére a belterjes irodalmi életet, és felolvasott saját, soha nem publikált verseiből.

A szálloda igazgatója halottsápadtan vezette a 4-es számú szobába, ahol Ady egy palack borra borulva, meztelenül nyögött a padlón, míg a mindenhol fekete nő, a festőtől elcsábított modell a sarokban kuporgott nyöszörögve. Matrózblúza gyűrötten és izzadtan csavarodott a melleire, apró lába pedig folyamatosan rángott és csapódott a falhoz. Osvát szánakozva és dühösen mordult rá Arankára, hogy öltözzön fel azonnal, és ahogy hajnalban kinyitják a kaput, takarodjon haza, de útközben ugorjon be a pékhez, aki szintén titkos hódolója, és vegye rá a hazugságra, hogy a lányánál aludt, aki az osztálytársa. Aranka megalázottan osont az ajtó felé, míg Ady verejtékező arcát felé fordítva a nevét suttogta.

Aranka sohasem felejtette el, hogy Adyval egy zártosztályon játszott, ahol senki sem akart túlélni, ezt játszották minden este, egyre durvábban, liter borokkal, azzal a szédítő felismeréssel, hogy a többi képzeletbeli lény is ahelyett, hogy élni akarna, az ő testén keresztül keresi a menekülést. Nem harc volt ez, hanem fájdalmas távolodás a civilizációtól. Állatok lettek, egymásba kapaszkodva és megértve egész Magyarország tébolydáját, küldetésük lett estéről estére, hogy kitalálják a semmibe, a megváltást keressék.

Elég volt, fogta meg az orvos Ady csuklóját, maga örült, hogy egy ilyen fiatal lánnyal szórakozik minden este, meg akar halni?

Az apró lábak, nyögte Ady, a fekete, bongyor szőrzet, szeretem!

Ugyan, csapott Osvát az asztalra, elfelejti, és soha többé nem találkozik vele.

Az orvos injekciót döfött a költő karjába, aki úgy érezte, éppen akkor vesztette el az életét, amikor egyedül maradt azzal, akit szeret, és már csak pár pillanat hiányzott, hogy kilépjen vele a boldogság kapuján.

De ki a fene vagy te?

Hívószó: székely

Vakító porszemek csapódtak a vasárnap késő délutáni csöndben a szívembe. Úgy zúgtak keresztül a fenyvesek felől a völgy alján lévő ház felé, mintha a szerelem összeszedte volna minden erejét, mintha a medvék összes szorongása ebbe a felfoghatatlan pillanatba ordított volna bele, mintha Madéfalva felől több száz éve elszökött lovak és szellemeik próbáltak volna, akár egy visszafojtott lélegzet idejéig, magányba vonni. A kiszáradó patak zajába, az augusztusban lehulló sárga levelek fájdalmas zörgésébe. Valami próbált átölelni a lassú sötétben, és én egyre jobban félttem, hogy a következő kanyarban a serpentinén évtizedek váraozása, a megismerésre törekvő vágy – mit keresek én itt – rám szakad.

A Trabant vonszolta magát és engem az úton, valahonnan harangszó és kolompolás zenéje kuszálódott össze a vakító porszemekkel. Egyszer tényleg választ kell adni arra, amit nem lehet?

Árnyékok ugrottak elém. Nagydarab férfi zihálva kergetett két nőt, akik sikítva állítottak meg és próbáltak bemászni a kétajtós Trabant hátsó ülésére. Azonban a férfi egyszerűen letépte a Trabant ajtaját, mire én vakító porszemekkel a szívemben próbáltam számonkérni, mi a fenét csinál. Egymást kergettük az autó körül percekig, egyre közelebb kúszott az este, mire felbukkant a semmiből a rendőrautó és tisztes távolban megállt. Józsi, kiabáltak, hagyd az asszonyt! Józsi lelassult, az asszonyokat elvitte a rendőrautó. Józsi szuszogva beült az anyósülésre, elővette a bicskáját, és rám mordult, hogy vigyem haza. Miután bedobtam a csomagtartóba a letépett ajtót, elindultunk a székely sötétben egy számomra ismeretlen falu felé.

Halkan sírt a férfi, siratta a feleségét és a lányát és az életét, miközben együttérzően, rettegve, halkan mondogattam neki, hogy a szerelem végtelenül megsebez, és a fenyők tüskéi megágyaznak a megbocsátásnak.

De ki a fene vagy te, kérdezte, bicskáját a másik kezébe véve?

Nem tudom, suttogtam, lassan hunyó porszemekkel és érthetetlen szeretettel a szívemben.

Álmod, ha láthatom

Az utolsó mozgó én magam voltam.
A világ molekuláiban,
azoknak atomjai körül
még keringenek az elektronok,
különben összeroppanna a mindenség –
de nem, nem történik,
láthatóan és egyelőre nem.
Egy másodperc töredéke ez –
vagy végtelen idő.
Láthatom az álmod.
Igaz, csak színeit és ritmusát.
Ahogy váltja egymást
a pörgő napraforgók aranya
s a hömpölygő füzek zöldje.
Ahogy a búzatáblák az égbe emelkednek,
és szókeségük találkozik
a tengerszemkékséggel.
Madártollak fehérje és feketéje
táncol mozdulatlanul,
sápadt csigaház és sötét szarvasbogár
találkozik holtak és elevenek mérkőzésében.
Másodperc töredéke ez,
amikor –

Apámnak, neked

*Üljetek le,
szemközt egy fehér papírlappal.
Ha túlélitek –
költők ti vagytok magatok.*
(Király László: Költők múzeuma)

Leültem
szemközt újabb fehér lap-önmagammal.
Hányadik palimpszeszt is ez.
Kivakarja a sors a korábbi tételeket.
Változnak a képletben a *változók*,
együtthatók esnek ki és kerülnek be –
matematikával ne untassuk egymást.

Leültem
szemközt újabb fehér lap-önmagammal.
Túlélni bizony nem könnyű.
Ahol korábban vad folyópart gondolkodtatott el,
ott most félmeztelen strandolók tömege
foszt meg minden gondolattól,
egyét kivéve: menekülj!
Nekem az otthon: önmagam.
Más otthont nem ismerek.
Nem kell más, csak hogy
jól érezzem magam magamban.

**szemed aranyát sosem felejttem,
a retinámon éjjel-nappal ég**

S akkor leültem.
szemközt palimpszeszt-életemmel.
Semmit sem írni gépiesen.
Semmit gondolni képesen.
Nem küzdve, és messze nem bízvást bízva.
Belehalni készen.
Készen belehalni.
Belehalva. Készen.

Most meg – hát leültem
szemközt újabb fehér lap-önmagammal.
Jelentem: túléltem.
Jelentem: még van mit betárazni.
Te fedezd fel, miféle szél fújta mily magot belénk.
Neveljük majd, bármi is leend.

Költők mi magunk vagyunk.

hommage à Juhász Gyula

hogyan milyen szókeséged, jól tudom:
olyan, mint a nyári gabonatáblák,
mint tükröződés idegen ablakon –
valami lúdbőrös rezzenés jár át

akárhányszor szembejössz velem
az éterben vagy betonozott úton,
van úgy, hogy a szavaim sem lelem –
de átémelsz a jelenen s a múlton

szemed aranyát sosem felejttem,
a retinámon éjjel-nappal ég
egy mozdulat, egy kéznyújtás, esetlen –
egy tavaszról, mely messze, mint az ég.

Utolsó vacsora

Dimenziók 1. – A tudat játéka

Sötét kékség, vörös sávok keretében.
Szikla. Égig ér. Körülötte,
színes, keringő madarak. Alvó szél.
Rejtett barlang, imbolygó lángok,
kialudt gyertyacsonkok. Füst.
Szkarabeuszok titkos otthona?
Hátukon fekete Nap. Megtorpant lét.
Túlélni, meghalni odajár,
kinek arcáról a mosoly lemaradt.
Köves az út, keskeny, és egyre hidegebb.
Bogarak, fák, füvek, más helyen.
Áldozati bárány béget vesztében.
Koldusok királya ki legyen?
Fehér sugár, talán lézer,
átvált egy másik térbe.
Századok peregnék, vissza, majd előre.
Az árnyékok fekete, fehér rejtélye.
Talán most a legmélyebb a csend.
Kenyér illata száll. Ki lakik itt?
Messzi képen, egy ismerős arc.
Karjai között Kiméra. Már halottan.
A képzelet, egy platánt keres. Ez már,
a tudat széle. Realitás. Átölelem.
A kép a semmibe tűnik.
Akár a Hold a reggelben.
Más pályát keres.

Madarak

Hitben, megváltásért,
vonulnak hosszú sorokban a zarándokok.
Szeretni tudni kell, ha elhítenni akarod.
Osztani, szorozni, lehet – országot, tengert, szót.
Sírni sem látod, ki a pokolban játssza a Paradicsomot.
Nincs realitásom. Bennem,
a romantika metafizikája köröz.
A Dózsa György úton galambok támadnak tányéromra,
egy aránylag csendes teraszon.
Képzeletben, igazi otthon.
Alig jár arcomra álom, a szavak foglya vagyok.
Ki szavazna a húségre ma?
Sötét legendák bujkálnak a lélek színpadán,
a nevetés mögött. Téged látlak. Arcod,
talán mégis megrajzolom.
A madaraknak is van jelene, több múltja,
madársírokat mégsem láttam sehol.
Elfáradt felhőtáncban, lezuhanhat ártatlanul.
Vígjátékban, sok álarcos entitás.
Letaglózna a világot, ha kitakarnád tudatod.

**A kép a semmibe tűnik.
Akár a Hold a reggelben.
Más pályát keres.**

Dimenziók 3.

Idegen szavak.
Tenger, egy másik térben.
Rajta mint vihar előtt, vörös felhősivatag.
Régvolt királyok ünneplésére hasonlít
lelkesedésem, mit véd, ok és okozat.
Te, ki áttörtél megrögzött divatot, falat,
és átkeltél volna messzi századokban, a tiltott
Rubicon kövein, melletted csak halak.
Más értelmét adtad a szónak.
A kirajzott betűknek társa sem volt.
Ki küldte? Jóindulatú Krampusz, vagy
egy örült árny sugallata?
Vadidegen képzelet idézte,
szó és látvány, egy kísértetben,
egy gombnyomás – el sem tűnt soha.
Földbe, folyóba merült el,
egy régi tavasz, hársfákról, réteken.
Írni fogom virrasztásaimban,
kegyetlen, nehéz az út nélküled.
Közepe van a sárguló nyárnak,
s mint eltévedt, idegen szavak,
távoznak az évek, egy végtelen, másik világba.

Rövidzárlat

Jön a játékos újra,
összezúzza a zárat álmodon,
rövidzárlat gyengédségeden,
kisiklik újra a tér – s már
kötéltáncos a pólusok között,
úgy hitted, szilárd a valóság,
de királya van a szavaknak,
a megállíthatatlan hajón vagy,
nehéz hullámok alattad.
Feletted felhőbábok,
őrtorony sincs az édes ködben.
Pereg a homokóra,
hiába fordítod meg,
ugyanaz az idő forog veled,
ami a térből kiesett,
egy szót vársz, ami biztonságot adna,
tudod, hogy jönni fog,
bár későn ér a valóságba.

Szép új világ

Tor

| regényrészlet |

Még pár nap, és teljesen kitisztul Nóri elméje, bizonygatta Adriana, majd elővette a csellót. Mi is készülünk föl, hogy most hétvégén, a *Fasztitokalon* előadás alatt látni fogjuk a rohadékot. Ha föl is ismerjük, nem biztos, hogy elkapjuk, erről nem mi, hanem ő vagy ők döntenek. Ne is küzdjünk ellene? – kételkedtem. Legalábbis erre utalnak a jelek, szögezte le Adriana, ám ez csupán a játszma kezdete. Erna felnyitotta a zongora fedelét, ha nem mi, akkor ki intézi el őket? – kérdezte halkán. Hiába erőlködik, homályos, mozgásban a jövő, felelte Adriana, majd hangolni kezdte a hangszerét. Nem Szergej akasztotta föl Kacpert. Akkor menjünk a vezetőséghez, azonnal jelezzük nekik, hogy a *Fasztitokalon* előadáshoz biztosítsanak több biztonsági őröt, javasolta Erna.

– És mire hivatkoznánk? Adriana jóslátára? Jól kiröhögénének! – mondtam. Inkább vegyük rá a mi főnökünket, Jant, hogy bevihessünk Pockot az előadásra!

– Kötve hiszem, hogy belemenne. Magad is tudod, aláírtuk a szerződést, mindennek titkosnak kell maradnia – válaszolta Erna, és elkezdte játszani Schubert egyik zongoratriójának scherzóját. Adriana csatlakozott a csellójával, a pörgős ritmusú darab jó belemegítőnek bizonyult.

– Majd a pénz megoldja... – tettem hozzá. Lemondok a hétvégi béremelésről Jan javára...

– Hát, nem tudom, ez mennyire hatja meg. A bérünkből automatikusan levon tíz százalékot – kontrázott Erna klimpírozás közben.

– Tíz százalékot? Ez is benne van a szerződésben?!

Adriana elmosolyodott.

– It seems you don't have a clue about the rules here.

A főnök lecsippent magának a béremelésekből, ő biztosítja számunkra a lehetőséget, hát követeli a maga sápját. Az Entertainment Team bére rajta keresztül folyik át. Úgy szent a béke, hogy ő sem maradhat ki a pénzosztásból, máskülönben kicsinál. Itt nincs lefokozás, mint az éttermi részlegnél, a legkisebb ellentmondás is azonnali felmondással jár. A jelenlegi helyzetben kiszolgáltatott, engem nem rúghat ki! – tiltakoztam. Adriana elmosolyodott, megvannak a módszerei és a kapcsolatai, hogy elérje azt, amit akar. A legszívesebben köptem volna mérgemben.

A terembe kopogás nélkül betoppant Jan, közölte velünk, hogy az egyik vendég nagy Michael Jackson-rajongó, és örömmel halalna valami számot tőle a hétvégén. Erna

A szörny

szabadkozott, a nevünkben is benne van, hogy klasszikus zenét játszunk, Tri-o Classico, ebbe nehezen fér bele a pop. Én meg hozzátettem, kottánk sincs, így kötve a kezünk. Jan tikkelni kezdett, mit finnyáskodunk, pénzért vagyunk a hajón, nem pedig valami művészeti csarnokban, ahol kizárólag a zene élvezetért játszunk. Ha nem, nem, legfeljebb keres más zenekart... Adriana rávágt, hogy nem gond, az internetről megszerezjük a kottát.

Jan elégedetten távozott, mi pedig azon vitakoztunk, mi a fenét kezdjük Jacksonnal. Különösen Erna sopánkodott, a popzenét hígnak, hatásadásznak tartotta. Tajtékozott, hogy Jackson elárulta a saját fajtát, a plasztikai műtétsorozat után már sápadtabb volt a fehéreknél. Ez a bőrbetegsége miatt volt, tette hozzá Adriana, majd az örökzöld *Thrillert* javasolta. Erna csak hallott róla, ám nem ismerte. Felvettem, hogy esetleg hallgassuk meg a YouTube-on a *Bil-lie Jeant* is, imádom a funkys basszustémáját.

Adriana bedobta, hogy a *Thriller* stílusból lesz, egy kis kedvesítő a *farkasemberünknek*. Elővette a telefonját, rákattintott a YouTube-on. Michael a szűzies barátnőjével egy fehér cabriolet-ben száguldozik éjjel, és persze, az erdő kellős közepén elfogy a benzin. Michael szerelmet vall a barátnőjének, majd hozzát teszi, hogy ő más, mint a többi fiú. Ez vallomásnak is belefér, fűzte hozzá

Adriana, halála előtt pedofiliával vádolták! Korunk tragikus hőse, érzelmi mutáns, szögezte le.

A klipben Michaelnek megnőnek a karjai, a füle, beszűrösödik a feje, hatalmas szemfogakkal viczorog, farkasemberré változik. Le akarja teperni a rémülten sikoltozó barátnőjét, snitt, mozitermet látunk, Michael és a nője épp az iménti filmet nézik, majd kiosonnak a nézőtérről. Odakint telehold, a koporsókból föltámadnak a holtak. Snitt: Michael hol zombiként, hol emberként táncol együtt a zombisereggel. Igazi haláltánc.

A sikoltozó nő egy elhagyatott házba szökik, a zombik Michaellel az élén pedig utána totyognak, elkapják! Vágás: Michael felébreszti a kanapén alvó nőjét, kiderül, az egész pusztán álom volt. Ám távozóban Michael mosolyogva visszanez a kamerába, és megcsillan a farkasszeme.

A klip paródia, igazi mestermű, jegyeztem meg. Erna fanyalgott, mindezt én csak belelátom, az egész nem több pusztá blöfnél.

Nem egy nagy zene, de belevághatunk – fintorgott. Keressél rá a kottára a neten. Pár perc alatt megleszünk az átdolgozással.

Találtam egyet, eszerint cisz-mollban vagyunk. Adriana azt javasolta, kezdjük az eredeti ritmusban, majd fokozatosan lassuljunk le, aztán vigyünk bele pár helyen disszonáns hangokat, ördögi tritonuszt, utánozzunk hörgéseket, szélfúvást. A basszus funky témáját Adriana játszotta, a gitárt én a hegedűn, a vokált Erna a zongorán. Ahogy lassultunk, Adriana és én glissandókat, pizzicatókat meg nyikorgó hangokat csaltunk ki a hangszerünkből, Erna mély hangokat ütött le pianissimóban. Fél óra alatt meg is voltunk: Jackson funky diszkója kakofón visítózásba torkollott. Különösen Adriana élvezte, még el is hörgött egy részletet a dalszövegből, és úgy nyomta a be-bop-a Lulát, mintha Godzilla lenne. ▶ 12.

Ahogy lassultunk, Adriana és én glissandókat, pizzicatókat meg nyikorgó hangokat csaltunk ki a hangszerünkből, Erna mély hangokat ütött le pianissimóban. Fél óra alatt meg is voltunk: Jackson funky diszkója kakofón visítózásba torkollott.

► 11. – Na, rendben, akkor most jöhet az igazi muzsika! – mondta Erna, majd elővette a Schubert-kottát.

– Hogy te mekkora sznob vagy! – morogtam.

Erna szívósan védte az álláspontját. Schubert zenéje sokkal összetettebb, és nem más szaktudásával villog. Michael Jackson nem volt több egy terméknél, egy paradicsomos Campbell-konzervnél. A menedzsmentje ügyesen kihasználta, Jackson slágereit más írta, a tőkések pusztán megvették a jogokat, és egy bombabiztos sikerre fogadtak a piacon. A *Thriller*-ben nincs semmi kockázat, semmi mélység Schubert-hez képest. Jackson nem azért tragikomikus, mert pedofiliával vádolták, meg hogy hipochonder volt, ötszázszor átszabatta az arcát, hanem mert istennek, sztárnak hitte magát, miközben pusztán addig számított annak, amíg tojta az aranytojást. Sebezhető, kiégett lelki roncs lett a végén, akiért milliók rajongtak, és akit milliók felejtettek el.

– Schubert zenéje független az egyslágeres csodáktól – oktatott minket Erna, majd belelapozott a kottába. Itt van ez a zseniális miniatűr, a B-dúr trió első tétele. Lélegzetelállító, ahogyan összeforr, elemeire bomlik, majd elkülönül egymástól a három hangszer, anélkül, hogy káoszba fulladna. Az érzelmi ritmusváltások sohasem indokolatlanul túlzóak. És nem pusztán a variálódó fő téma fejt ki a hatását, hanem a hol hangosodó, hol pedig finomra halkuló részletek. Libabőrös leszek, amikor a zongora hármashangzat-felbontásokat játszik a fátyolos háttérben. Sóvárgás és feloldódás, majd újabb felröppenés, és hát az a pizzicatos befejezés, mintha valaki csitítana, miközben pontosan tudja, semmi sincs elfeledve, a halál nem a vég. És akkor még nem beszéltem a finom ívek, harmóniák és ellenpontok drámai költészetéről. Hol van ehhez képest a pop a maga lebutított struktúráival, cukros enyelgésével? Ráadásul Jackson farkasemberről, zombikról énekel, kész röhej!”

– A romantika is foglalkozott a kísértetiesszel – vágtam vissza. A »hasonmás« a *Thriller*-ben is ott van, az alaptéma és a hangszerezése pedig tökéletesen megfelel a célnak.

– Miféle célnak? Ugyan már! – legyintett Erna. Schubert trióiban a három hangszer egyenrangú, Jackson esetében minden ugyanazt az illúziót, a piaci Jackson-bálványt szolgálja. Közben az igazi zenészek csupán háttérmelósok!

Nem a piac, hanem a sors, a kiszámíthatatlan sors alkotta meg és pusztította el Jackson, dörmögte Adriana. Nekem meg fáj a faszom, gondoltam, akár piac, akár sors, és akárki is írta a *Thrillert*, nekem bejön. Előkerestem a telefonomon a dalszövegét. Beleborzongtam:

Ahahahahahahahahaha

You hear the door slam

And realize there's nowhere left to run

You feel the cold hand

And wonder if you'll ever see the sun

You close your eyes

And hope that this is just an imagination

BALATON LÁSZLÓ

Koper

Kék szék fekszik a hátán
sárga asztallapon esőfoltok
a tenger még vadul hullámszik
a halászhajók árbócai metronómként
billegnek
a vihar már távolodik
utolsó áldozata, a fehér napernyő
egy piros hordóra zuhan
a kocsmáros az ajtóban áll
az ólomszürke eget kémleli
felállítja a széket, letörli az asztalt
a napernyőt visszateszi a tartójába
szardíniát süt bő olajban
citromot facsar a karcsú halakra
lassan eszik, a tengert nézi
a sóraktár árkádjai közt
a lassan simuló öbölre lát
a bisztró mellett macskaköves
szűk utca emelkedik
a sikátorból, a Tito tér felől
hajnali futó bukkan elő
vádlija térdhajlatig sáros
nedves copfja a hátát csapkodja
megérkezik az első vendég
kávét kér és bort, fehérret
rágyújt, a kocsmárost kínálja
a közös füst a kikötő fölé száll
a stratus befogadja, elnyeli
apró pont közeleg a nyílt vízen
konténerekkel megrakott hajó
a kürt köszönti az ébredő várost

A lugasban

Két pitbull hűsöl az autószerelő-műhely
előtti betonudvaron
a kapu előtt vasposztomens
rozsdás motorblokkot tart
a mester olajos kezét törli
kék kezeslábasa farzsebébe
tűri a rongyot
piros Marlboróra gyújt
egy használt akkumulátorra teszi
a jobb lábát, súlya a balon
a rádióból a János-passió szól
öregasszony ül kerekesszékekben
a szőlőlugas alá tolták
a kutyáknak kenyérhéjat dobál
szürke szemében régi szüretnek
nagy szerelmek, dombközi séták
emléke lobog
és egy örök láng
amit a hegedű hangja gyújtott
a fia a vállára teszi a kezét
az asszony görcsösen szoritja
a kutyák felvonyítanak
fülüket bántja a korál dallama

Színeváltozás

Egy üzbég kifőzdében ültünk
a rigai halpiac mellett
egy tépett fülű fekete macska
heringfejet ropogtatott az asztalunk alatt
halszagú lett az üzbég sör
és az üzbég kenyér
hárman ültünk végre
emlékeztünk, de nem beszélünk
a fehér ragyogásra gondoltunk
a felhőre és a hangra
már felépültek a sátrak a hegyen
de üresen állnak
a Szent Péter-templom harangja
misére hívott
felálltunk, és némán elindultunk
a kikötőben hajó várt ránk

Isten veled

Fogod a kezem, nem eresztet
tépem, húzom, körmeid a húsomban
a csuklómon folyik a vérem
mohón iszom minden cseppjét
itt vagy velem, itt mellettem
nem nyúlok feléd, nem kell
fogod a kezem, nem eresztet
nem voltál hűtlen soha
végighallgattad mindig
amit mondtam
forró ujjaid simogattak
hideg tenyered a homlokomon
fogod a kezem, nem eresztet
fent voltunk, fent a mennyben
lent mi ketten, a pokolban
Hajnóczy kísért és Cholnoky
a Tisztítóútz Presszóban vártak
a sarkon Sarkadi egyensúlyozott
fogod a kezem, nem eresztet
ketten maradtunk, csak mi
te meg én, a világ vak
te meg én, a világ süket
némák és vakok vagyunk
ketten maradtunk, te meg én
fogod a kezem, nem eresztet
a pipafüstön keresztül nézlek
karcsú párdüctested imbolyog
utoljára még megcsókollak
hevesen visszacsókolsz
az ajkamat harapod
fogod a kezem, nem eresztet
tépem, húzom, körmeid a húsomban
a szívemet szorítod, szaggatod
a vérem a torkomban, hörgők
a zsebkendőmbe köpök
a testem, a lelkem könnyű
már nem fogod a kezem
végre eleresztet

azsúrzmánc

teste diadalív, bronzból készült kapuzat
mert azt nem lehet felgyújtani
alabástrom bőrén benapozott freskók száradnak
mindjárt láthatóvá válik az istenanya
ölében elfekvő fia, csak kézfeje látszik
hideg márványkéz, mindent elbír
mutatóujja a drapéria kőfodrába akad
alakját a bűnbocsánat kítakarja
a keresztfától jobbra szent luca
kezében tányér, a tányérban saját szemeit tartja
teste oltár, megfeszül
a tejüvegen keresztül csak befele látni
balra harcos szentek, kezükben égő lándzsa
mikor fejük fölött kihűl a napkorong
fegyverüket földre ejtik
mellkasában az ikonosztáz elválaszt
templomszentélyt hajótól
az apszis közepén szárnyasoltár
ha hozzáérek, sírni kezd
a mennyezeten égberagadási jelenet
kétféjű sasban egyesül a téridő
amíg én asztrál mítoszi összefüggéseket
keresek mozdulataiban
ő istenek után kiált, hogy testet öltsenek
mert akkor tudnak közvetíteni
ajkára szárad az azsúrzmánc

Székelykeresztúr

a nyílt vidék madara

álmában székeket húz át üres termeken
és valami érthetetlen nyelven
csőrében virágot morzsol
míg a fal felé fordít minden széket
szárnyai tompává válnak az igyekezettől
csontüregei kitisztulnak

nem épít fészket többé ember alkotta területekre
medencecsendbe fuldokol, mikor eszébe jut
a szélvédőbe csapódó állatok után a büntudat,
ha az erősebbek elhagyják fölös végtagjaikat
a gyengék elhullanak

magával húzza virágba borult csonkjait
a padló rovátkáiban megakad, elesik
felszántja arcát, dadog
benne kitakart madártetem, ha felragyog

zakója zsebéből kiejti terheit
a görcs a vízben elsimul
hiába mossa szárnyait
én hiába mondom, hogy
szeretem a benzinszagot

**magával húzza virágba borult csonkjait
a padló rovátkáiban megakad, elesik
felszántja arcát, dadog
benne kitakart madártetem, ha felragyog**

szovjet úrutazó

nem volt könnyű, mondja
miközben holdkorongos fejét
ölembe hajtva földre néz
még egy csillaghalált kibír, talán
aztán újra testesül

nem áldozat, csak itt maradt
mint egyszemélyes síntelep, ha kérdezik
küldetése kudarcba fúlt, azóta itt lebeg
a fény a szőrén átfolyik
kennelmagányban testesül
mikor túlhevül az úrkabin

szerelmeket hazudik
holdkráterekről elnevezve
újrászámolja a bordák közti távot
a tér közöttünk kitágul, tejfehér
hány fényév mire a lengőtől
a mellkas emelkedettségéig felér
ott aztán csápot növeszt, megtapad
testem réseibe rejti titkait
kezünk kulcsra zár

közös álmunk a Földről
bizalmunk első záloga
a fény a bőrén átfolyik
otthonná szervezi bennem
lelke enyészfeltjait
mielőtt láncot old

FERENCZ HEDVIG

Rövidfény

Sötét volt, egészen fekete volt körülöttem a tér. Rövid fényvel mentem, az elég volt, így csak foltokban bukkant fel az erdő széle az agyonfoltozott aszfalt fölött. Minden döccenésnél újabb darabot láttam belőle, egy kis avar, ami még kilátszik a hó alól, egy elszáradt bokor, a fák dereka. Általában a kanyarokban villantotta meg magát, abban a pár lélegzetvételnél, ami azután jön, hogy belefékezel a kanyarba, fokozatosan, és majdnem megállásig lassulsz. De még pontosan azelőtt, hogy betörnéd a kormányt, rányomnál a gázra, s kijönnél a fordulóból.

Minden kanyarnál elképzelttem, ahogy a tavat úszom át, visszaidéztem a vizet, a megszokott ritmust. Az ember nem ugyanúgy úszik végig, egyik partról a másikra, külön metódus visz a közepéig, és másra váltasz azután. Ez történt ezen a szerpentinén is, véget nem érő emelkedők és lejtők között gurultam, a kanyarokban pedig azt az egy pillanatot vártam, ahol megváltozom.

Fekete magassarkúban nyomtam a pedálokat, vagy feszítettem a lábam felettük, ha épp nem használtam őket. A magas sarok nem engedi, hogy csak úgy letedd pihenni a lábad a kuplung és a fék mögött. Hirten jöttem el, nem emlékszem, honnan, de ki voltunk öltözve, mind kicsíptük magunkat, talán ünnepeztünk valamit. Minden nő lehúzta már a cipőjét, úgy táncolt, én meg az utolsó – habár egyetlen – pohár borom mellett magyaráztam egy férfinak, milyen hülyék a nők. Erre emlékszem, zavartan nézett, mintha a saját csapatomról csak szépet vagy semmit, mint a halottakról. Hát, valahogy így mondtam neki, mi értelme egy szép cipőnek, ha csak egy óráig bírja a lábad, utána a nejlonharisnyáddal mártod fel a földet a vendégek alól, aztán reggelig panaszkodsz a felsértett sarkadról és az összeszorított lábujjaidról. Az én cipőm kényelmes, vagy csak már régen eldöntöttem, hogy bírom a fájdalmat, már ezt sem tudtam pontosan visszaidézni.

Ismeretlen táblák mellett haladtam el, sosem tanították őket, nem léteznek a kreszben. Némelyiknél lelassítottam. Nem irányokat jeleztek, nem is az erdei vadakra figyelmeztettek, dátumokat közöltek velem. Május kettő, éjfél, április tizenöt, reggel nyolc, augusztus

tizenhárom. Talán most már a határidők lettek a múzsáim. Nem vágyom utánuk, de örülök, hogy vannak. Életre keltek, rugdosnak, pedig egy múzsa tétlen, csak úgy van, tudtán kívül munkálkodik bennem, így kellene lennie.

Nem voltak letérők, ez az egyetlen út vitt az erdő között. Vettem a megnyugtató kanyarokat, fáradt a lábam, elengedtem magam a sötétben, csak a motor halk zúgását hallgattam. Vártam, hogy fogyjanak a táblák, mindegyiket felírtam egy kicsomagolt rágó papírjára, az ülésen találtam, recsegett alattam.

Órákig, talán napokig veztettem, éreztem, ahogy a sarkamon lefolyik a vér és szétkenődik a talpam alatt. A sötét megmaradt, a hó folyamatosan nőtt, talán még a tizedik táblánál kezdett havazni. A rágó csomagolópapírja megtelt, mindent feljegyeztem, közben a semmittevés nyugalmával veztettem tovább, a motor nem fáradt, ugyanolyan kedvesen zúgott. Az utolsó kanyarba mélyen belehelyezkedtem, éppen a megállás előtt nyomtam rá a gázra, beleremegett a bokám. Új tábla érkezett, fekete volt, csillogott, mintha egy kisgyerek dekorálta volna. Én is szerettem azokat a nagycsomagos csillámporokat, flittereket, ez jutott eszembe.

Közvetlen a tábla mellett álltam meg, a motort hagytam, duruzsolt, a rövidfényt visszaverte a hó. Nem vettem kabátot, a hideg megnyugtató, mindig ezt gondoltam, kezemben szorongattam a kis papírt, s megnéztem, hova vezet a tábla. Régi fürdők maradványait láttam a fák között, lábáztatók, hangosan bugyogó források, talán ide járnak fel a falvakból. Néztem a zöldes, vörösés vizet, hiába néz ki úgy, mint ha forna, jéghideg. Kiléptem a cipőből, nehezen akart leválni a húsról. Leültem a deszkára, a ruhámon átütött a hó s a kissé odafagyott víz. A vérem szétterült a vízben. Szép, ez jutott eszembe, a hideg egyszerre marta és masszírozta a lábam. A pillanatokra gondoltam, ahol változni lehet, nagy döntéseket hozni, aztán gyorsan mégis ugyanannak lenni, mint azelőtt.

Aranykor 1

Aranykor 2

Belülről szorítani

*„Egyetlen napon meg lehet élni a pokol rettenetét;
az időből bőven futja rá.”*

(Wittgenstein)

A paplan, az már idegesített. Érdekes, hogy hiába kényelmes, az ágy-nemű idegenné válik, ha napközben fekszünk benne. Próbáltam úgy magam alá gyűrni, hogy ne keljek fel igazán, fáradt voltam a mozdulathoz. Nem voltam fáradt, csak nem működtem. Gombócszerű alakot formáltam belőle, áttoltam a jobb oldalamba. A lepedő színes volt alattam, az már belefér a napba, a fehér lepedő tenné kényelmetlenné a dolgokat, az éjszakára való.

A kávé gondolkodtam, amit lefőzhetnék, jó illata lenne. Nem ülve innám meg, közben fontos dolgokat csinálnék, bögrével járkálnám körbe a házat. Egyből elmosnám utána. De hát ahhoz erő kellene, az meg nekem nincs, elhagyott, vagy én hagytam ott valahol. Messze van, mindketten engem szidunk.

Ez a csend jó, nappal, hallani lehet mögöttem a villamost. Kívül élet van, behallatszik a ritmusa, körbezárja a néma szobát. Újra és újra végignézem a repedéseket a mennyezeten, nem tudom, mitől vannak ott, lehet, a gyerek, aki folyamatosan futkorászik a fölöttem lévő emeleten. Gyerek. Mi lenne, ha most itt lenne az enyém, nem lenne már felnőtt, és nekem kellene rá figyelnem. Ülne ott, a szoba másik sarkából figyelne, ahogy a fejemben élek. Tönkretenném, aztán azt kiabálnám, vigye el valaki, mentsék meg tőlem.

Éjjel jobban hallatszanak a roppanások. Nappal valójában nincsenek is, ezen gondolkodtam, hiába fülelek. A szekrény csak abban a vastkos, masszív csendben szólal meg, amikor már nincs villamos, autó, beszéd az ablak alatt. Csak én vagyok, a fejem, nekem mondanak valamit. Nappal végre megúnják belülről szorítani a bútort, és kimásznak belőle a dolgok. Bogarakat látok, majdnem akkorák, mint én. Mindent tudnak rólam, azt is, hogy gyűlölöm a fajtájukat, pontosan ezért is lettek bogarak. Meg sem kell szólalnom, tudják, hogy mit fogok mondani. Igazolnak, mindennel egyetértenek, azért jöttek, hogy elmondják. Tompán bámulom őket, engem is feszítenek belülről, mint a szekrényt. A fejemben változnak a kameraállások, mindent látok, ami elromolhat, kisiklik, kizár a kinti ritmusból. Ők pedig bólogatnak közben.

Mégis kellemetlenné vált a lepedő. Megemelkedtem, kihúztam magam alól. Az oldalamba feküdtem, mert már a plafon is unalmas, behunyt szemmel is lerajzolnám a repedések vonalát. Fent megint elindult a kisgyerek. Idegesít, nekem is kellene az az energia. Az öszszegyűrt paplan mintáit bámulom. De igazából a kis képernyőket figyelem, bent, követem a kamerát, végig a tegnapon, a múlt héten, az öt évvel ezelőtti napon. Hamar továbblép, meg nem történt dolgokról forogtat, minél többször veszi fel, elhiszem, hogy így lesz. Nem sírok, de érzem, hogy az arcom meg a párna közé beszorult és szétpattant egy csepp könny.

A bogarak este tízig szoktak elől maradni. Utána a szobában reccsognak tovább, bekucorodnak a kicsi helyekre. Az órára nézek, sok van még addig. Rovarirtó kellene, egy rettenetes spré, ami megszünteti őket. Tompán feküdjek, ezt szeretném, és nézni, ahogy kimúlik belőlük az élet, nem mozognak a lábaik. De engem feszítenek, belém másztak, velem együtt kellene lefújni őket.

Kint megint elment a villamos, elképzelttem, ahogy emberek ülnek rajta, mennek valahová, *akarnak* menni, milyen érzés lehet.

Igazolnak, mindennel egyetértenek, azért jöttek, hogy elmondják. Tompán bámulom őket, engem is feszítenek belülről, mint a szekrényt. A fejemben változnak a kameraállások, mindent látok, ami elromolhat, kisiklik, kizár a kinti ritmusból. Ők pedig bólogatnak közben.

ANDRÁS LÁSZLÓ – BABICZKY TIBOR

Hajótörés szélcsendben

Ködben

A karcsú árbóc átbökte a semmit, a köd leve csorgott az összetekert vásznakról a nyirkos deszkákra. Szél: semmi, evezni: merrefelé? Az istenek visszavonták körülöttünk a világot, s mi magunkra maradtunk egy hosszú pillanatig.

*

Ködös kikötőben

Elvesztél, sehol sem talállak már a világban. Úgy volt, hogy majd kihajózunk, az áramlás meg a szél mikor megfelelő lesz. Vitorlát bont a köd, és kifeszülő félgömbje mögött hajók vesztegelnek, irányt nem találva, a nyílt vizen.

Félreértés

Egy jelentéktelen parti város királya egy ízben csak úgy, kedvtelésből jóslatot kért. Az ilyesminek Delphoiban nem örülnek. Azt mondták neki, hamarosan meglátogatja őt az áradó tenger fia. A királyka erre hanyatt-homlok menekült a szárazföld belsejébe. Pedig csak egy öreg, vak vándor kopogott a kapun – bizonyos Oidipaisz, ahogy régebben nevezték.

*

Egy jelentéktelen parti város királya egy ízben csak úgy, kedvtelésből jóslatot kért. Az ilyesminek Delphoiban nem örülnek. Azt mondták neki, hamarosan meglátogatja őt az áradó tenger fia.

A félreértés

Elmentem látogatóba szatír nagybátyámhoz, aki fent él a hegyekben. Összekeverem mindig ezeket az állatimádókat. Kentaur nagybátyám fogadott, s nem volt öröme kitörő, amikor lóáldozatot tettem le a lába elé.

Dionüszosz és Minüasz leányai

Hát nem lett volna jobb, ha szívesen fogadjátok invitálásomat, és egy kupa bort megisztok velem? Táncoltunk, repültünk volna együtt.

Így is megrészegettetek, igen, táncoltatok és repültetek is. Nem hoz szerencsét visszautasítani, ki kétszer született és sose hal meg.

*

Dionüszosz

Fakadj fel, mint a seb, ha róla hordozója megfedezkedik, és mintha lehetne külön vágya és útja, hirtelen élni akar. Mert nem igazságos, ami végül igaz lesz.

S hogy nem a vaksors vezet, de szól hozzád, szemedbe néz, s meghallgat, ha kell, aki majd elítél – ez a legtöbb, mit elérhet, aki úgy gondolja: szabad.

Trójai sírfelirat

...ez a gesztenyefák ideje – korán rügyeznek, s hullásuk is korai, akár e néhány nemzedéké, amely itt él körülöttünk. Csak a gyermekek értik, mivé lett a világ: pálcákat böködnek burokrepedt szívünkbe, s a képzeletük súgja nekik, melyikünkől legyen állat-, és melyikünkől emberalak...

*

Aranykor 3

Gyász

*Sírok és siratok. Erre születtünk.
Ismerem én a halált, de szeretném
ismerni az életet is, ha lehet.
Vagy legalább magamat.*

Gnóthi szeauton

*Férfiről szólj nekem, Múza – hagyjuk a nőket.
A jósdából visszafelé csak azon járt az eszem,
amit hallottam. Nem tudom eltitkolni magam
elől engem. Férfiről, férfiről szólj nekem, Múza!*

*

Gnóthi szeauton

Sejteni lehetett csak, hogy a gőzben
ott ül egy emberalak valahol. És az a szag!

És hirtelen érteni véltem – egy szó se hangzott el pedig –,
hogy amit látok és érzek, a köd meg a bűz, az a jóslat.

**...ez a gesztenyefák ideje –
korán rügyeznek, s hullásuk is korai,
akár e néhány nemzedéké, amely itt
él körülöttünk. Csak a gyermekek értik,
mivé lett a világ: pálcákat böködnek
burokrepedt szívünkbe...**

Biró Borbála 2002-ben született Marosvásárhelyen. Jelenleg a nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetem grafika szakos hallgatója. A kilencedik alkalommal megszervezett Hervay Klub irodalmi kör egyik meghívottja. A *Helikon Amit nem lát a webkamera* címmel meghirdetett pályázatának 2. díjasa vers kategóriában.

Ferencz Hedvig (1998, Kézdivásárhely) jelenleg a Szegedi Tudományegyetemen végzi mesteri tanulmányait alkalmazott irodalomtudomány szakirányon, emellett irodalmi és színikritikákat, valamint szépprózát ír. Mikor épp nem Erdélyben van, akkor Szegeden él, biciklizik, varr és még mindig zenél.

András László (1966, Budapest) író, költő, Budapesten él. Legutóbbi könyve: *A vörös korona*, Pesti Kalligram, 2021.

Babiczyk Tibor (1980, Székesfehérvár) költő, szerkesztő, újságíró, Budapesten él. Legutóbbi könyve: *Szapphó-paradigma*, Pesti Kalligram, 2021.

SZERZŐINK
FIGYELMÉBE:

Félnapos életek

Alexandru Mușina *Macska-e a cica?* című könyve a szerző két utolsó kötetét – prózaverseket és verseket – foglalja magába. A kötet egészére a két nagy egység hangulatiságának, vizuális és esztétikai jegyeinek keveredése jellemző. Tematikája és problémafelvetése a kint és a bent, az egyén és közösségei, a betegség testi-lelki fájdalmai, a különböző társadalmi rétegek találkozási és távolsági köré szerveződik. A *dáktör niku & his skyzoid band* és *A reggel királyai* különböző mértékben szólnak ki olvasójukhoz, egyszerre teremtve meg a bevonódás lehetőségét és a kívülről-érzésből fakadó olvasatot.

A *dáktör niku & his skyzoid band* mesterien, elegánsan operál a groteszkkal. Megteremtődik a megfoghatatlan, mégis pontosan körülrajzolt, maximális vizuális és esztétikai hatást keltő Dáktör Niku és a társadalom működésének különböző bugyrai. Dáktör Niku lehet a gyógyír, lehet a világszemléletünk és emberi mivoltunk alapos kifigurázása. Valami, ami fensőbbeséget kínál. A város különböző külső-belső terei és benne az ember mindvégig szervezi a kötetet, gondoljunk csak *A sugárúton*, *A mi lakónegyedünk*, a *Ha nyernék...* című „egypercesekre”.

A térbe helyezettség determinál, összehoz és elválaszt, rétegeire bontja az amúgy is megosztott társadalmat: „A lakónegyed a miénk. Nem adjuk oda sem, el sem senkinek. Ez az otthonunk. Itt vannak a gyökereink, az őseink. Sok ezer éve itt vagyunk. »Fuck the strangers! Kapják be a parasztok!«” (21.) A térbe helyezettség identitásformáló („Mi, amióta az eszünket tudjuk, itt vagyunk, a lakónegyedben”, 20.), birtokol és birtoktárggyá lesz („Miénk ez a lakónegyed”, 20.). Az egyéni és kollektív vágyak valami tökéletesre, így el nem érhetőre irányulnak: „Ha nyernék a lottón egy bazi nagy összeget, mondjuk, tízmillió dolcsit, tömbházat vennék magamnak” (31.).

Az ember, a belső vágyain túl hol a maga pőreségében és védtelen kitettségében (lásd lentebb Dudu és a lúzerszerep), hol pedig a műanyagba és megvásárolhatóba csomagolt világ bábujaként reprezentálódik (lásd pl. *Pamela*, *A parkoló angyala*), aki megvezethető és üresfejű bólogatásra hajlandó. A *Dudu* című próza főhőse például, aki egyben a címszereplő is, a városi terek peremét testközélebről ismeri. Dudu hajléktalan ember, „a P4-es tömbház melletti kukában látta meg a napvilágot, egy műanyag tasakban. Azóta is a kukában alszik, onnan étkezik, ruházkodik és így tovább” (22.), aki magán hordozza a többségi társadalom kirekesztő nyomait, mégis valami különös, középosztálybeli ember számára ismeretlen belső harmóniát képes megteremteni: „Ő a legboldogabb ember a környéken, arcán mindig ott a mosoly. [...] Igaz, fél napig tart a története, de utána az élet sokkal szebbnek tűnik, mint korábban. Dudu a legvagányabb pszichoterapeuta. És tök ingyen csinálja” (22.). Miközben a hajléktalan

ember lecsupaszított, mocskos külseje egy békés, életvidám bensőt rejt, addig a többség által ránk osztott szerepek egyszerre határozzák meg külső és belső világunkat és énértékelésünket: „Rohadt dolog, ha lúzer vagy. [...] Mindhiába! Mindenki úgy néz rád, mintha most szálltál volna le a falvédőről, és senki sem szól hozzád... Mind ez addig tart, amíg egyszerre csak eléggé egyedül vagy ahhoz, hogy hangosan kimondd: »Oké, megértettem: ez az én szerepem. Előre hát! The show must go on.«” (22.). Ez a szerepfelismerés összekapcsolódik az egészségügyi létállapottal való ismerkedési folyamattal. A lírai én képtelen levedleni magáról betegségét, állapotának romlását. Ez a fel- és ráismerésekkel teli állapot olvasható ki *A reggel királyából*, és ez a szereptudat mintegy össze is kapcsolja a két szövegegyüttést.

A reggel királya című kötet ráközelít az univerzum körforgására, az élet és halál nagy, kifulladásztathatatlan toposzára. A kötetegészt átszövi a mulandóság, elfelejtettség és öröklét kérdése, tematizálódik a saját halál, a test és a lélek szenvedése. A halálos betegség testi-lelki tapasztalataiból íródott versek és poémák a fény és köd, világos és ólomszínű vizuális elemeket segítséggül hívva, az egészséges lét utáni vágyódásnak és az olykor lemondó, olykor reménykedő hangnak adnak teret. Az elmúlt testből kiszálló lélek hangtalan tovasuhanásának ritmusa, bibliai allúziók, mitikus eredettörténet, természeti képek és lélekállapotok párhuzama, valami állandó és (ki)múlhatatlan utáni áhítozás, a mi lesz, ha? fojtogató és bizonytalan kérdése.

Egy leütés. Két leütés. Lecsendesedett szívritmus, a szerelem utáni vágyakozás, betölthetetlen hiányok. Valami nagyon testi: „Mint koponya a kirakásban. Mint a csempe, / ahonnan felmostam a vért, a hányást, az agyvelőnyomokat [...]” (84.). A fagyás testet-lelket végigborzongató érzete, a melegség utáni vágyakozás: „Melegséget, hőt, amennyit csak lehet!” (83.) *A reggel királya* költői ars poetica is, létösszegző írásgyűjtemény. Valami nagyon lelki, valami nagyon spirituális. Isten(ek) keresése, a létezés és mulandóság felkínálása az univerzumnak: „Fohász-kodom hát, sorban, az arkhékhez, / a démonokhoz, az apró istenekhez, a nagyokhoz, kik az agyhártyában... / Vajon meghallgatnak? Senki sem tudja” (87.).

Alexandru Mușina nagyon emberi, nagyon személyes. Olvasás közben megteremtődik egy nyugodt melankólia, a lírai ént mintegy folyamatosan aktiválódott érzékenységgel kísérhetjük útján, amely rövidesen az utolsóhoz csatlakozik. Betegség- és élettörténet ez, amely kissé kirívóan, a kötetben szereplő előző írásgyűjtemény hangulati és motivikus világától távol fészkel be magát az olvasói tudatba. A *Miért?* című vers véget nem érő kifakadás, mintegy költői kérdésáradat. Az önreflexió, lelki és fizikai állapottal szembeni értetlen humánus kérdéshalmaz. Miért, hogy

a szomorúság olyan mélyrétegekbe ivódik, ahonnan sosem tisztogatható ki? Miért, hogy bárhová menjen az ember, árnyékként követi őt? Miért, hogy a lélek is megbetegedhet? Miért, hogy a régmúlt emberei olyan közelről ismerték a krónikus melankóliát, a fekete epét, ami áthatotta a testet, lelket, szellemet? Miért, hogy ma transzgenerációs elméletekbe burkolva foglalkozunk lelki örökségeinkkel? Miért, hogy ami egyszer volt, lesz mindig, hogy az, aki figyel, befolyásolja azt, amit figyel? „Miért jön a szomorúság? Miért les mindig / a ház sarkánál, szekrényből, az ebédlőben az asztalka alól, / polcon a könyvsorok mögül?”, hisz mi „Jók voltunk és szelídek. Velünk mi baja?” Miért betegíti meg a lélek a testet, a test a lelket? „Miért hatol be / vírsként a májba, agyba, tüdőbe és hasnyálmirigybe? / Miért zúzza csontjainkat, fársztja szívünket, miért / vastagszik tőle kezünkön az ér?” (93.) *Az apró ajándékok a Miért?*-ek utáni lemondással és elengedéssel teli megnyugvó lélek hangján íródtak. Az elmúlás elkerülhetetlen, a lét összes velejárója bizonytalan: „Amikor minden, mit szerettél, lassan süllyed, / a légben, a fényben, az agy latyakjában [...]. Akárcsak a test. Egyre rémültebb: / a dolgotól, szavaktól. Higanytavak / borítják el mindazt, ami volt” (95.). *Ninivé* című kötetzáró poémája listázza mindazt a szerelemtörténet, amely nem történik már soha. A testi és lelki szerelem, mint az élet egyik központi mozgatórugója, az enyészetbe süllyed, az elbúcsúzás keserősége pedig kibukkan és végleg elengedni készíti a megszólalt: „[...] mert távolabbi / vagy, mint Ninivé s Babilon, [...] / mint az erejét vesztett kéz, mint ölem, / amely már álmodni sem képes rólad.”

Szonda Szabolcs fordítói gyakorlata érzékeny, a különböző stílusrétegek és nyelvi regiszterek között mint ismerős tájakon jár-kel, két különböző nyelvi-poétikai világot szervezve egy kötetbe, célnyelvi olvasói elé ezáltal egy komplex és sokrétű Mușina-poétikát tárva.

Alexandru Mușina: *Macska-e a cica?* Lector Kiadó, Marosvásárhely, 2020. Fordította Szonda Szabolcs.

STELLÁRIUM

Pokoltó

Azon az őszön, amikor anyám Danilovicznének adott a Pokoltóra, hogy többé soha vissza ne kérjen, visszajöttek a magyarok. Addig is itt voltak, sőt, el sem mentek, de azon a szombaton, 1940. szeptember 17-én örökre ide jöttek, mert akkoriban mindenki az örökkévalóságban hitt. Anyám is. Azt hitte, örökre ott hagyhat Somlyón a Pokoltó fürdőn. De én tudtam, hogy az örökké meg a sokáig nem felcserélhetőek, még ha olykor úgy is tűnik, hogy igen. Nem volt mellettem, hogy ezt elmondhattam volna neki.

Hogy hol mászkált akkoriban? Nem tudnám megmondani, sokféle hír keringett róla. Látták táncolni egy konstancai kikötői revüben, asztalokból ácsolt alkalmi színpadon, ami búzlott a haltól és a kanmacskák húgyától. Egy országos szórású napilap társasági rovatában táncórákat hirdetett Temesváron és Aradon, valaki pedig ugyanabban az időben megkérte a kezét egy bécsi fellépése után.

Úgy tűnt, Bartók Bébi mindenhol ott volt, csak éppen Szilágyosomlyón nem, és nem tudtam felfogni, miért, hogy neki miért nem kellettem.

A magyarok szombaton jöttek vissza, de már pénteken olyan érzésem támadt, mintha ott lennének, mert a piacon mindenki róluk beszélt. Péntek piacnap Somlyón, és Daniloviczné a készleteit ekkor szokta feltölteni. Az utolsó fürdős hétvégére készültünk Pokoltón, mert már jócskán vége volt a szezonnak, szeptember 16-át mutatott a naptár. Daniloviczné nagy mulatságot akart rendezni, zenészekkel, táncsal. Méltóképpen búcsúzni a nyártól.

Reggeltájt végül késve ereszkedtünk le a fürdőtelepről a városba, mert Jónás, a kocsisunk nehezen került elő. Daniloviczné rettenetesen lehordta. Én is siettem volna, ezért magamban igazat adtam Danilovicznének, pedig máskor szinte soha.

A magyarok szombaton jöttek vissza, de már pénteken olyan érzésem támadt, mintha ott lennének, mert a piacon mindenki róluk beszélt.

Imádtam bemenni a városba, mert ritkán lehetett. Somlyó mindentől messze volt, ahol azelőtt éltünk, de elsősorban anyámtól esett megnevezhetetlen távolságokra. Hallottam beszélni, hogy Váradtól éppoly messze vagyunk, mint Kolozsvártól. A legközelebbi város, ami egyébként ugyanakkora, mint Somlyó, az Zilah. Hogy a vasút kerülon ér el ide, saját folyóját pedig egy másik kisvárosról, Krasznáról nevezték el. De mégiscsak ide hozott az anyám, tehát itt is fog keresni majd, ha értem jön, ezért nekem a világ közepe lett. Bemegyünk a városba, mondtam, és ez már-már azt jelentette, találkozni fogok anyámmal.

A szekéren hátul ültem. Jónás válla fölé ágaskodva lestem az utat, ahogy kanyarjait legyőzve felbukkannak előttünk az első városi házak Somlyócsehi peremén, jóval túl a vasút kanyarján és a téglagyáron. Már láttam is az első szalmafedeleseket, aztán az első nagyobbakat, aztán megint egy szerényebbet, olyan volt, mint a kétségbeesés, végül egymás után sorra, megszakítás nélkül a szebbnél szebb, magas homlokúakat, pont úgy sorakoztak egymás után, ahogy egy idő után a remény kinyílik.

Ha meglátom a várost, az anyámat látom meg.

A kora hajnali esőtől permetezett széles főútcán a szekérekünk vasalása szikrázva csikorgott.

A főterre vezető kaptató előtt veszítettük el a patkót, és engem szalasztottak vissza érte. Hallottam, hogy egyszer csak felemásra sikeredett a patakoppánás, kihagyott ritmusra, bicebócára.

Egy jó darabon futnom kellett a szekér után.

De előtte visszafelé loholtam, eltávolodva, mert azt hittem, biztosan tudom a helyet, ahol a ló először lépett patkó nélkül, mégsem volt ott az az átkozott vasdarab, így aztán távolodni kényszerültem.

Futottam, egyre csak futottam, minduntalan abban bízva, hogy azonnal meglátom az úton heverő patkót, ha nem most, kicsivel arébb, a kanyar után, vagy még kijebb, a mészáros előtt, az iskolán túl. A szekerünket már alig láttam, ellenben a városból kivezető, Csehi felé tartó út házai már tisztán látszottak. Megijedtem, és elkezdtem visszafelé futni, a rémület repített. Olyan volt, ▶ 20.

Önarc Madonnáékkal

► 19. mintha Daniloviczné a reggeli indulás előtt közölte volna velem, hogy aznap nem visz magával, attól ugyanígy megijedtem volna. Vigasztaltam magam futás közben, hogy hiszen csak elmehettem a patkó mellett, nem voltam elég figyelmes, most majd a visszaúton megtalálom, belebotlok, ha nem más, keresztülesem rajta, belerúgok a lábujjammal, fájni fog. Vagy valaki járókelő rám kiált, hogy itt van a patkó, te lány, vigyázz, el ne fuss mellette, nem látod.

De semmi ilyesmi nem történt.

Már-már a kaptató tetején jártam, ahol eltűnt a szemem elől a szekér. Tudtam, hogy rettenetesen le fognak hordani, azt a patkót a napokban tetette föl Jónással Daniloviczné, és hiába a kocsis bűne, hogy leesett, az első szidást én kapom, mert nem találtam meg. Pedig erre a napra készültem. Olyan lesz, mintha hazaküldtek volna, szidás, csúnya szavak, ne élvezzem, hogy bent vagyunk a városban.

Ahogy kiértem a kaptató tetejére, észrevettem, hogy Jónás megállította a szekeret. Rám vártak, sóhajtottam megkönnyebbülten, bár tudtam, a szidást attól még megkapom.

Jobbra, ahol a Bem tér kiszélesedik, csodálkozva vettem észre, hogy az obeliszk elé dobogót ácsolnak. Háttal futottam pár lépést, futás közben csavartam egyet a testemen, hogy jól megnézhessem, mi zajlik a téren. Az ácsok sietve dolgoztak az egykori sóvárház épületei gyorsan rövidülő reggeli árnyékában, mert hiába késtünk, még mindig reggel volt, de már nem hajnal, amikor rendszeren a piacra szokás menni, ha az ember első osztályú árut akar venni.

Csak most mondom azt, hogy Bem tér, akkor még nem így hívták hivatalosan, bár azt hiszem, az emberek sosem nevezték más néven.

Mihály Vitéz térnek.

Tudtam, ki az a Bem József, akiről elnevezték, és azt is, hogy a segesvári csatába menet toborzót tartott itt a téren. Most ennek nyoma sem volt, nem ugratták a lovaikat színes csákójú huszárok, nem csörögtek a kardok, csak a kalapácsütések ritmustörő acélhangjait dobálták ide-oda a teret körülálló házak falai.

Megbabonázva álltam az út szélén.

Nem is hallottam elsöre, mert nem lehetett jól hallani Daniloviczné ideges, sürgető kiáltását. Csak akkor tértem magamhoz, amikor láttam, hogy Jónás rácsap a lovakra, azok meg lustán meglódták a szekeret. Most aztán tényleg ott akartak hagyni, visszacsavartam a testem a hátrafutásból, gyerünk, érd utol.

De további akadályok gátolták futásomat.

A tér elején, az út kétoldalán egy-egy faoszlopot ástak be, és tartókötelekkel rögzítették, míg a keresztgerenda a helyére került. Lassítottam. Egy szekéren örökzöld ágak a díszítés elkezdésére vártak. Elvettem egy szúrós fenyőágot, csápoltam magam előtt az utcát. A házak homlokzatára pár ág már föl volt tűzve, az utcán végigsorgott a gyantaillat. Papírból kivágott rózsát és krizantémokat is hoztak, kosárszámra, meg háromszínű szalagokat nagy kokárdába tűzve. Az oszlopot rögzítő munkások vigyorogva tartották a köteleket, vidáman kiabáltak oda Danilovicznének. Nem értettem pontosan, hogy mit, mert románul mondták, pedig magyarok voltak. Átizzadt hátukon lassan gőzölgött a pára. Fölugrottam a szekérre, azt is megélték, mert fürge voltam, mint a macska. Daniloviczné mogorván nézte őket, aztán a szekerünk a városháza elé ért, eltűntek a szemünk elől. A könyv- és papíráru-kereskedés ajtajában Lázár segédje levette a lapos sapkáját, és a szekerünknek pimasz *szörömunát* köszönt. Senki nem válaszolt rá, majd a zsidó templom előtt a sarkon végre befordultunk. Daniloviczné megkérdezte, hogy megtaláltam-e a patkót, sietve azt feleltem, hogy igen. Szerencsémre nem kérte el, pirulhattam.

Jónás a zsongó piactérre torkolló görbe utcába hajtott. Daniloviczné bezörgetett Veresékhez, hogy megjöttünk, de csak a hadirokkant öregotthont kapta. Jónás abrakos zsákot kötött a lovak fejére. A házból kijött az öreg Veres, kihozta a kocsikét és leült a kapuba, ahogy mindig is szokta. Óstén papa, így nevezték, mert időnként

elrikkantotta magát, hogy *aufstehen*. Idegbetegség kínozza a háború óta, nem bírta abbahagyni a fejével a bólogatást. Jónás cigarettát gyújtott neki és a szájába tette.

Vereséket gyakran láttam Pokoltón, el-el hozták Óstén papát fürdőfürőjére, hátha használ rajta valamit, de sok változást nem vettem észre. Az ingyen fürdőért cserébe beállhattunk az udvarukra, olykor Jónás még be is kötötte a lovakat Veresék üres pajtájába.

Aznap úgy döntöttünk, a kapualjban várakozzon a szekér. Ha nincsenek otthon Veresék, nem állhatunk be az udvarra. Az öregotthont tekintette Daniloviczné olyan személynek, aki engedélyt adhatna bármire.

A vesszőkosarokat a karunkra akasztottuk, üresen is nehezek voltak, mert azon a nyáron fonták őket.

Óstén, kiáltotta az öreg Veres, és elindultunk.

Először sajtot vettünk Brumárnétól, a rátonvölgyi csobán feleségétől. Daniloviczné elbeszélgetett volna még az asszonnyal, de az már minden portékáját eladta a nekünk félretett kivételül. Csak ránk várt eddig és sietett hazára. Azt mondta, hogy a sajtokért jövő héten szekerezünk ki az esztenához, mert ha ekkorát változik a világ, ő nem jön be darab ideig a városba. Daniloviczné ostobának nevezte a csobánét, amikor odébbálltunk. Ugyan, mitől fél, morogta, és a kirakott gyümölcsöket fürkészte. Tudtam, hogy korán érő őszibarackot keres, mert azt szerette a legjobban, de nem kaptunk. A jég-eső a szőlő javával együtt azt is elverte abban az évben.

Veresékkel a második fordulón találkoztunk össze, de úgy tettek, mintha nem vennének észre minket. Daniloviczné hangosan szuszogva nézte őket, míg arrébb nem vonultak, lesütött szemmel, mintha a kiterített árukat vizsgálgatnák. Daniloviczné rám nézett, láthatta, hogy én nem értek semmit, engem ne kérdezz. Később összefutottunk egy másik ismerős házaspárral, Csókáékkel, ők viszont szívesen szóba álltak velünk.

Ugyan, normális, hogy utálnak, magyarázta Daniloviczné, nem volt ez egy dicsőséges húsz év.

A házaspár egyetértően bólogatott, a férfi kijelentette, hogy a kórházat teljesen kifosztották. Még az ágyakat is elvitték, tette hozzá szörnyülködve. Én ebből megint nem értettem semmit, engedelmesen álldogáltam, amíg Daniloviczné kibeszéli magát Csókáékkel. Abban maradtak, hogy vasárnap délutánra előkészítünk számukra két kabint, azután mentünk a magunk dolgára.

Lejjebb, a bodega környékén belefutottunk Katona Mártonékba, akik a kocsmáig elvittek mindkét asztalt elfoglalták, és cigányt is szereztek, aki húzta nekik. Daniloviczné nagy kurjongatással fogadták.

Hát kié ez a kislány, csak nem a magáé, Daniloviczné, csipkelődtek, mert persze pontosan tudták, hogy én kapott gyerek vagyok. Daniloviczné nagy ülepének felszabadítottak egy széket, poharat tettek elé és töltöttek neki. Mindenki meg van ma veszve, mondta szuszogva Daniloviczné, mire harsogó nevetésbe törtek ki és néztek, a fürdősnő hogy hajtja fel egy mozdulattal az italt. A cigány egy nótát kezdett húzni, mire a férfitársaság torkaszakadtából énekelni kezdett, ahogy Pokoltón is szokták, hogy *hegyen-völgyön lakodalom, ünnep lesz*.

Csak Pokoltón este vagy éjszaka énekeltek, nem kora délelőtt, az ünnep stimmel.

Gondoltam, míg Daniloviczné megpihen, elviszem a teli kosarat a szekérhez. Mászor, ha megtelt valamelyik kosár, azt rendszeren nekem kellett őriznem, amíg a kocsis arrafelé került és el nem vitte a szekérig. Ám ez a péntek más volt, mint általában lenni szokott. Az emberek lépten-nyomon megszólítottak, megöleltek, mintha az én véleményemre is kíváncsiak lennének, hogy mi lesz itt holnaptól, hogy visszajönnek a magyarok.

A lány a Pokoltóról, kiabáltak a fülemben. Mindet ismertem látásból, fent a fürdőn soha nem mondtak egy szót se nekem, csak gyanúsán pislogtak rám. Most meg mi lett velük, nem tudtam volna megmondani. Nagyokat kurjongató emberek borultak egymás nyakába, mintha máris a fenyves alatt közelednének a harci masinák a katonákkal. Fogócskázó gyerekek futottak belém, mert hamarabb kiengedték őket az iskolából, a szüleik pedig már meg sem próbálták hazakergetni őket.

Nem győztem forgatni a fejem. Csak pár hete voltam Pokoltón, és a városban összesen kétszer jártam, mégis rögtön láttam, hogy valami megváltozott. Kurjongatás és a szüntelen tanakodás mormogása hallatszott, bekúszott a piacot körülfontó utcákba, az egész városba. Belém is belebújt, hallottam, ahogy a dohártyámon dörömböl. Innen tudtam, hogy senki emberfiát nem került el.

Ha nem lett volna az a fene nagy kínlás a kosárral, legszívesebben én is kurjongattam volna. A kipirult arcomat a hideg tenyeremmel hűtöttem, ha valamelyik kezem felszabadult.

Óstén, azért csak elkiáltottam magam. Óstén!

Én nem tudtam, milyen az a régi világ, de azt vettem ki az emberek szavaiból, hogy a régi világ a jó világ. Ezt meg tudtam volna erősíteni bármikor.

Pilátus

Mire leadtam a kosarat Jónásnak, és visszatértem a bodegához, Danilovicsnét már nem találtam ott. Amikor utolértem, majdnem pofon vágott, hogy hol időztem olyan sokáig. Itt már a sűrűjében álltunk, nehezen haladtunk a tömegben a kosarakkal a karunkon, kín-szenvedéssé vált a bevásárlás. A földről és ponyvák alól áruló kofák körül sereglő népek, de olykor a kofák is csoportokba verődve osztották az észet, úgyhogy alig lehetett a kiterített áruhoz hozzáférni. Vagy ha hozzáfértünk mégis, nem volt kinek fizetni, ezért az őrizetlenül hagyott standoknál egy idő után meg sem álltunk. Danilovicsné haragos képpel kerülgette az izgatottan tereferelő embereket, és amikor leverte a hátára vett nagy kosarával egy férfi kalapját és az felháborodottan utána szólt, megmondta neki a magáét. De nem nagyon törődtek vele mégsem, velem, egy alig tizenhárom éves lánnyal pedig még annyira sem. A férfi gyorsan leporolta a kalapját. Soós mészárosmesterrel, akinek köpenyén alig száradt meg a hajnali vágásból származó vér, éppen azon vitakoztak, hogy a céhes engedélyeket, amiket a románok állítottak ki, nem fogja hitelesnek tekinteni a magyar adminisztráció. A kalapos azt állította, kötelezően meg kell újítani a szerződéseket, felülvizsgálni, a mészáros pedig fölösleges bürokráciának tartotta, ami mindenkit meg fog fojtani. De abban mégis mindketten egyetértettek, hogy a magyarokkal együtt visszatér a régi világ. Össze is ölelkeztek rajta.

Én nem tudtam, milyen az a régi világ, de azt vettem ki az emberek szavaiból, hogy a régi világ a jó világ. Ezt meg tudtam volna erősíteni bármikor. Az én régi világom is jó világ volt, igaz, hogy az Bécsben a Ronacher orfeumban, itt meg mindenki azt értette alatta, hogy Somlyón.

Somlyón arra a hétvégére várták eljönni a jó világot, én meg nem is reménykedhettem, bár kétségtelenül az emberek öröme rám is átragadt, és az innen is, onnan is felkapó énekek szövegével próbáltam lépést tartani. Nem igazán ment, de mosolyogtam, mert az ő jó világuk némileg az én jó világom boldogságára hasonlított.

Még akkor is, ha az enyémben a Ronacherben parfüm illata vegyült az izzadsággal, és fűrészporszór tapadt a csipkeruhák aljára. A részegek persze kiabáltak, míg ki nem dobták őket az utcára, de leginkább nevetés, füttykoncert szűrődött át a vékony falakon oda, ahová az anyám letett a műsor idejére. Fűvós, billentyűs és ütős hangszerek egymást kereső akkordjai tekeregtek, míg boldog szvingben össze nem találkoztak és onnantól együtt dübörögtek tovább, szétválaszthatatlanul. Pont úgy, ahogy én és az én anyám, aki minden fellépésére elvitt, mert félt az olcsó panzióban hagyni, nehogy ellopjanak. Emlékeztem, hogy anyámnak púderillatú volt az arca, sietősek a csókjai, amikor az orfeum öltözőjében hagyott. Mindig rohanó dobogással futott a színpadra, mint valami gladiátor a küzdőtérre, én pedig az öltözőben ücsörögve hallgattam órákon át a falon túli zenét kísérő izgatott, tompa kiabálást.

Gondoltam én, hogy mindez holnap nem fog visszatérni a katonákkal, de azért örülni illett, hiszen mindenki boldogan várta a másnapot.

Danilovicsné a piacon egyszer csak azt mondta, ha akarom, lejöhetnek Pokoltóról megnézni a bevonulást. Lesz díszkapu, tűzoltózenekar, színpad. Először nemet mondtam. Mi van, ha éppen akkor érkezik vissza anyám Pokoltóra, hogy magával vigyen?

Mi van, ha a régi jó világgal tényleg ő is eljön, én meg a városban csavargok? Bár ha van katonazene, akkor ott táncosoknak is lenniük kell, nem igaz?

Tényleg, mi van, ha a katonákkal érkezik a városba az anyám, én meg fent ülök Pokoltón? Akkor mi lesz? Mert úgy tűnt, a Pokoltóra a bevonuláskor senki sem lesz kíváncsi. Ugyan ki jönne ilyen nagy ünnepnapon a fürdőre?

Senki, vontam le a következtetést, és meglebegtettem, hogy esetleg mégis lenéznek a városba.

Danilovicsné egy szabadulni igyekvő libára alkudott, aminek sárga csőre úgy kereste a kiutat a gazdasszonya hónalja alól, mint a táncoló kígyó, ami újra és újra lecsapni készül. Mellékesen megjegyezte, hogy ne is álmódjak róla, hogy a lovakat megint befogatja.

Amulva néztem rá, mert én ilyesmire nem is gondoltam. De Danilovicsné most már belelendült, egyenesen hálátlannak nevezett, amiért a szekérre fáj a fogam, hogy nekem nem is jó már gyalog. Pedig egy szót sem szóltam, ő meg csak mondta és mondta, mintha a libára az én bajommal alkudna. A kofára nézve beszélt, hogy lássák, mennyi baja van neki énvelem.

Gyalog kell lejönnöm, ha mégis jönnek, ezt vegyem számításba.

De az engem nem érdekelt, akkorra már ismertem egy utat a hegyen át, az erdőben, ahogy Danilovicsné váratlan felindulásait is kiismertem már.

A libát végül az ölembe nyomta a kofa. A csőre most az arcommal babrált, mintha új helyzetével akarna ismerkedni, végül undokul a fülembe csípett, majdnem eldobtam a gonosz jószágot, de mégse tettem, mert gondoltam, hogy akkor csúnyán megjárnám. Inkább jobban magamhoz szorítottam. Éreztem, hogy szorítom, szorítom, a szuszt is kinyomom belőle, mert úgy haragszom rá. A liba kétségbeesetten gágogni kezdett, mintha régi gazdájától akarna búcsút venni, vagy rimázkodni, hogy ne adják el, mert lám, már most helyben megölik.

Gondoltam, ez a jószág is pont olyan, mint én, éppen így sírtam én is, amikor anyám Danilovicsnénál hagyott a Pokoltón, ilyen rettetesen.

Fogtam, öleltem anyámat, nem eresztettem volna el, úgy kellett lecibáljanak róla.

Rekedtre kiabálta magát a liba, ahogy a szekér felé futottam vele. Már nem szorítottam, hanem öleltem, és nem is akart elfutni tőlem, hanem csak engem nézett két apró pontba összesűrűsödő szemével. A tollai vizesen tapadtak rá a kora reggeli enyhe esőtől, olyan szaga volt, mintha máris a kopasztásra készülne, bűdös, ázott tollszag. Elhatároztam, hogy az erdőben szabadon fogom engedni, kimenekítem Danilovicsné kése alól. De aztán az is felémlett bennem, hogy a Pokoltó körül farkasok ólálkodnak. Mi lesz így a libával?

Vagy ha bejön a jó világ, akkor a farkasok is eltűnnek?

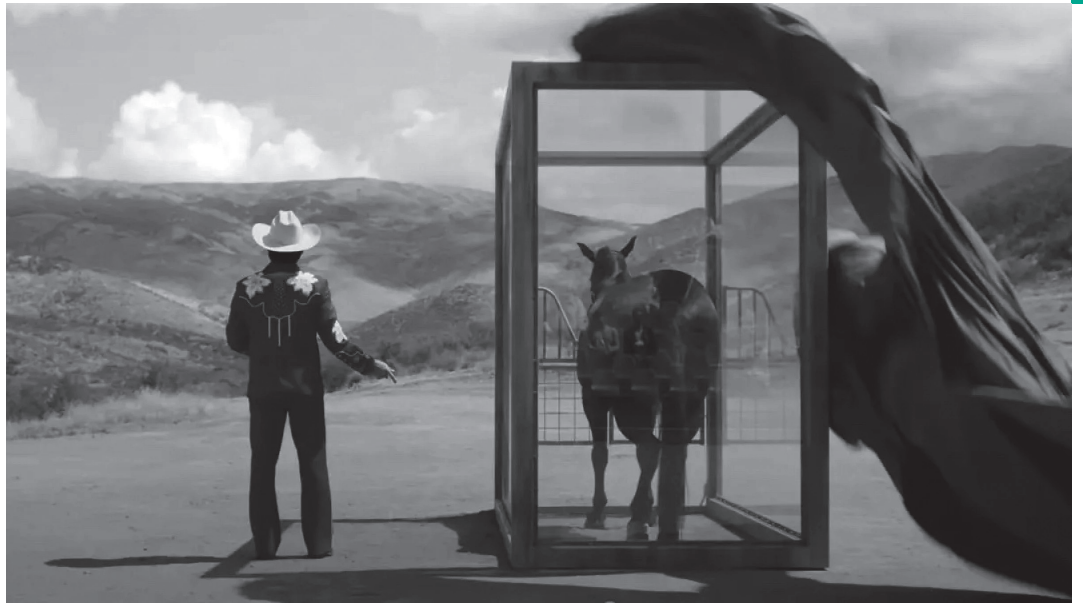
A látvány felemészt

Jordan Peele talán az újgenerációs amerikai filmrendezők egyik legnagyobb csodabogara – már ami a *showbusiness*ben leírt útját illeti. A stand-up és szkeccskomédia világában sikeresen mozgó Peele a 2010-es évek második felében irányt váltott, és másodjára is bemutatkozott a nagyjérdemű előtt, ezúttal horrorrendezőként. Persze a *Tűnj el!* és a *Mi* egyaránt több volt holmi egydimenziós műfajfilmnél – mintha a horror zsigeri hatásmechanizmusait Peele családteknék használná, olyan adrenalindús mézes madzagként, ami intellektuális mélységekhez vezet. A *Nem* folytatja ezt a szerzői tradíciót (a horrorelemeket science fiction túlsúllyal párosítva), de egy olyan önreflexív formában, melyben a valódi fókusz a filmre, a tömegmédiára és e médiumok fogyasztóira esik. Peele története legkevésbé szereplőről és leginkább a nagybetűs Nézőről szól, aki addig habzsolja a látványt, amíg az fel nem falja.

Hollywood vonzaskörében, egy westernbe illő tikkadt völgy ad otthont a Haywood familia lovasfarmjának. Filmforgatásokon dolgozó lótrénerként a család azt állítja magáról, hogy egyenes leszármazottja annak a zsokének, aki Eadweard Muybridge fényképezőgépei előtt elvágolva közreműködött a világ első mozgóképének létrehozásában. Ám hiába a nagy múltra visszatekintő családi szeretet ló és film iránt, a *business* már nem az igazi, a CGI-lovak olcsóbbak, mint az igaziak. A helyzetet nehezítendő furcsa körülmények között meghal a családfő, Otis (Keith David), a farm lovait pedig egymás után nyeli el a föld – vagy valami más. Az árván maradt két testvér, OJ (Daniel Kaluuya) és Em (Keke Palmer), a családi vállalkozás romjain ülve ráébrednek arra, hogy miként kerülhetnek vissza a nyeregbe. Ugyanis a völgy, amelyben élnek, különös UFO-aktivitásnak ad teret. OJ és Em így elhatározzák, hogy életüket kockáztatva lencsevégre kapják a *megmagyarázhatatlant*, hogy végre igazán sikeresek és gazdagok legyenek.

Peele forgatókönyve nem ismer véletlent. A *Nem* az információadagolás és a feszültségkeltés tüpontos gépezetként jelentéssel és jelentőséggel tölt meg minden kimondott szót, minden jelenetet. Amerikai

Az idegen lény – a műfaji elvárások dacára – nem készül globális megszállásra.

popkulturális áthallásokkal megpakolva éket ver nagy narratívájába egy olyan mikrotörténettel, amely felerősíti a szerző ítéletét látványittas és szenzációhajhász világonkról. Ebben a történetben egy dél-koreai gyerekszínészt látunk, aki a kilencvenes években, egy silány sitcom forgatásán lesz tanúja mérhetetlen pusztításnak. A forgatáson a sorozat címszereplő csimpánza dühbe gurul, és a kis Ricky kivételével agyonveri kollégáit. Évtizedekkel később Ricky (Steven Yeun) már egy látványos vidámparkot igazgat, ahol saját traumájából is kiállítás farag – megölt színész kollégája véres cipőjét vitrinben mutogatja.

A *Nem* sokszorosan biztosítja nézőjét arról, hogy nem csak egy űrlényes sci-fi, hiszen története a látvány- és szenzációhajhász keserű bírálatát nyújtja. Ez a „titkos üzenet” épp ezért nem is annyira titkos, mint inkább redundáns a játékidő előrehaladtával. Mindazonáltal olyan üzenet, amellyel mainstream látványfilmes közegben eddig nem igazán találkozhattunk. Peele érezhetően tömegekhez szól, és így olyan kommunikációra vált, ami széles körben érthető. Nem kevés önirónia rejlik abban, hogy egy látványos film figyelmeztet a látványcentrikusság veszélyeire – ez nyilván tudatos szerzői döntés.

Azonban Peele rendezésének van egy mélyebb, kevésbé beazonosítható rétege, ami kifinomult műfaj- és technikatörténeti tudatosságról árulkodik. Egyrészt történetét az inváziós sci-fi alműfajához igazítja. Az inváziós sci-fi a hidegháború legvégszjőlőbb éveiben kapott szárnyra, amikor az Államokban a nukleáris világégéstől való félelem uralta a közhangulatot. Az atombomba végzetes látványának gondolata megmozgatta az ötvenes évek inváziós sci-fijeit, és retrospektíven úgy tűnik, hogy ezt az alműfajt akár a látványfilmek geneziseként is pozícionálhatjuk. Peele mindezek tudatában nyúl vissza az inváziós formához, ami azért is feltűnő, mert a kortárs sci-fiből meglehetősen kikopott a használata. Természetesen

nem konvencionálisan használja ezt a formát, ami leginkább abban mutatkozik meg, hogy máshova helyezi a narratív hangsúlyt. Az űrbéli idegen jelenlétének pseudotudományos magyarázata elmarad, az idegen lény – a műfaji elvárások dacára – nem készül globális megszállásra, intenciója pedig triviálisan morbid.

A narratív hangsúly ehelyett a lény megörökítésére helyeződik. A *Nem* így eleveníti fel az analóg és digitális technológiák közötti ellentéteket. Elfogult nosztalgiával Peele végtére is hazaszól az analóg film szerelmeinek. Az elektromágneses mezővel operáló lény minden elektromos készüléket használhatatlanná tesz maga körül. Tehát 4K minőség ide vagy oda, űrlényünkkel csak az analóg technológia szállhat szembe.

A film operatőre, Hoyte Van Hoytema – akinek a *Csillagok között* (*Interstellar*) látványorgiáját is köszönhetjük – most sem okoz csalódást. Képeiben az a legizgalmasabb, ahogy a különböző műfajokra (sci-fi-re, horrorra, westernre) jellemző képi megoldásokat egybefonja, mesterként kivívva a film stílus integritását. A szereplőgárda brilirozik, Kaluuya afféle csendes hősként, Palmer pedig karakterén túlagyogó energiával és humorral bizonyítja rátermettségét.

A *Nem* ezzel együtt lesz egy nagy igen, az idejé „kötelező olvasmánya”, ami műfajfanatikuskoknak, mélyebb értelmezéseket keresőknek és egyszeri kalandra vágyóknak egyaránt kielégítő fogás lehet. Peele látványhajhászt és szenzációt illető társadalomkritikája bizonyára nem gyógyítja ki az embert saját betegségéből. A látvánnyá és bulvárrá redukált emberi tragédiák, környezeti katasztrófák korában élünk és túlélünk. Mégis, Peele eléri (és ez nem kevés), hogy elgondolkozzunk: vajon mi fogyasztjuk a látványt, vagy az minket?

Nem (Nope), színes amerikai film, 135 perc, 2022. **Rendező és forgatókönyvíró:** Jordan Peele. **Operatőr:** Hoyte Van Hoytema. **Vágó:** Nicholas Monsour. **Szereplők:** Daniel Kaluuya, Keke Palmer, Michael Wincott, Brandon Perea, Steven Yeun, Donna Mills, Wrenn Schmidt, Terry Notary.

KINEMATOGRÁF

Életet lehelni a sárba

Tamási alkotói jelenléte, művészi sokoldalúsága, formabontó és mégis az elemiségre visszanyúló stílusa nemcsak novelláinak, elbeszéléseinek és regényeinek szervező motívuma, hanem drámáinak is. De milyenek is álmodta meg Tamási Áron a színházat? „A színpadon sem kívánt mást, mint a »székelység emberi követe« lenni.”

A sepsiszentgyörgyi társulat a Tamási-émlékév, valamint a színház fennállásának 75. évfordulója alkalmából Tamási-évadot hirdetett meg, melynek nyitóelőadására az író születésnapján, szeptember 19-én, este 7 órától került sor a színház nagytermében. Az előadást megelőzően Bocsárdi László, a színház aligazgatója és Szabó Zsuzsa színháztörténész nyitotta meg „*A tiszta lelkiismeret szavának akartam szabadságot adni...*” című Tamási-kiállítás, amely három héten át látogatható.

Albu István rendezésében a *Hullámzó völgy* meseszerű példázat arról, honnan is kezdődik az ember „embersége”, és mely ponttól degradálódik az egyén a túlélésért, anyagi jólétért küzdő és a közérdek személyiségnyomó erejétől átváltozott marionettbábuvá.

Egyetlen sorsfordító dilemma körül szövdnek az előadás eseményei: a festőből lett képkeretező adósságainak törlesztése érdekében vagy érdekházasságra adja fejét, vagy tiszta lelkiismeretere hallgatva a valódi szerelmet és az alkotást, művészi szabadságot, kiteljesedést választja. Az előadás e kettősséget hangsúlyozza, a zene (Bocsárdi Magor) és grafika, azaz a művészethez köthető elemek tartják egyensúlyban a történetet. A fő helyszín Bodrogi (Kónya-Útő Bence) műhelye, mely sivár, kopott, színtelen. A jelmezek viszont egytől egyig festékfoltoktól, ecsetvonásoktól borítottak, amelyek által beleolvadnak figuráink a történet kontextusába. Azok a bizonyos színek jelzik számunkra az erkölcs, igazságérzet, önazonosság és önkifejezés fontosságát, mely ott csírázik minden egyénben, akik azonban céljaik megvalósítása érdekében gépies, ingerült, harsány karakterekként szólnak meg.

A keret igen hangsúlyos szervezővel lesz az előadásnak, nemcsak Bodrogi foglalkozása okán, hanem lánc- és nyaktiló-metáforaként, míg a főszereplő szét nem töri azt egy fejszével, jelképesen is leszámolva az azzal a Bodrogi-val, aki vált volna belőle, ha elveszi az öreglány Terézt (Pál Ferenczi Gyöngyi). Fontos kiemelni a video design (Rancz András) szolgáltatott látványt, amely a misztikumot idézi, az ereken lüktető művészi

Forrás: www.tasz.ro

THEÁTRUM

ösztönt, szépérzékét és a lélek mozgásainak kivetülését. Ironikus módon a festő (Pignitzky Gellért) az előadás elején meghajol, majd elhagyja a színpadot, hogy egy külön emelvényen a játék alatt alkotasson. Különböző technikák, formák, színek keveredésének kaleidoszkópjaként a háttérvetítés sajátos atmoszférát von az előadás köré. Voltaképp így állítja szembe a rendezés az előadásban megfogalmazott „szép” dolgot és „hasznos” dolgot. Hogy miről is van szó? Míg az előadás mellérendelt viszonyban álló folyamatként alkot a festő, kizárva a külvilág ármányát: szépet teremt, amelyben kifejezi önmagát, addig a cselekmény középpontjában álló, önmagával vívódó főhős, Bodrogi a kilátástalanságban kénytelen önmaga hipokritájaként kereteket gyártani, ami „hasznos”, ezzel megsemmisítve a benne élő „művészt”.

A darab világában minden karakterre jellemző egy belső konfliktus, melyben a materialista én elnyomja, lerombolja az egyén érzelmekkel, érzetekkel tarkított abszolút mivoltát. Persze mindez keverve a csípős székely humorral; ahogy a mondás tartja: „vígán megyünk tönkre”. Bár Kónya-Útő Bencét több mókásabb, megmosolyogtatóbb és könnyedebb hangvételű karakter bőrében láthatta a nagyközönség az elmúlt időben, Bodrogit kellőképp komolyra, de nem

keserűre formálja. Egy olyan karaktert látunk, akinek lelki folyamatai jól tetten érhetőek minden mondatlejtésében, arckifejezésében vagy csellóvonásában. Bodrogi értetlenül áll a tény előtt, miszerint hiába gyárt hasznos eszközöket a közösség számára – emiatt pedig leállósávrá állítja valódi hivatását, talán örökre –, a hullámok kezdenek összecsapni feje fölött. Ekkor fogalmazódik meg benne a kulcsmondat: a sárba életet lehelni. Mert bármely kreatív szépsége a hasznosságában rejlik, és a hasznosság a kifejezés és morál szépségében. Cirmos (Pálffy Tibor), az öreg segéd, valamint Gumics (Márton Lóránt-László) és Czimer (Fekete Zsolt), Asztalos (Varsányi Szabolcs), Kovács (Nagy-Kopeczky Kristóf) és Szabó (Korodi Janka) az előadás fő humorforrásai. Pálffy Cirmosa zsigerien ontja a frappánsabbnál frappánsabb válaszokat és már-már filozófiai hatású aforizmákat, hogy az is hihető lenne, ha csak most találna ki őket. Gumics és Czimer a jó, de talán hűségesebbnek nem nevezhető barátok címszó alatt futó duó, káros szenvedélyük rabjai, akik számára egyetlen hasznos teendő létezik: a pálinka oltárán áldozni. A három testőr: Asztalos, Kovács és Szabó – vagy nevezhetnénk őket a hadaró, dadogó és selypítő triáznak – a nehézkes kommunikáció okozta emlékezetes pillanatok mesteremberei. Mihály (Beczásy Áron), a szekeres ember jellemkomikuma eszelősnek tűnő elvetemültségében, hirtelen lobbanékonyosságában és ingerlékenységében gyökerezik. Köteles (Szalma Hajnalka) jegyzőségi írnok neve is beszédes, kilakoltatás szándékával húzza szorosabbra a Bodrogi nyaka köré fonódó kötél hurkát. A munkájából kifolyólag felvett attitűd nemhogy elmosta a nemek közötti határt, felvéve egy maskulinabb vonalat, de sokszor a humor tárgyává válik egy, a „hölgyem” helyett ▶ 24.

Egyetlen sorsfordító dilemma körül szövdnek az előadás eseményei.

Forrás: www.tasz.ro

Atyaversek

Atyakötet. Ez az – elsőre talán kissé furcsa és idegen – szóösszetétel jutott legelőször eszembe, amikor azon gondolkodtam, hogyan jellemezhetném tömören Borsodi L. László legutóbbi kötetét. Az *Estére megöregszel* prózaverskötetben úgy áll központban az atya – az apai és az isteni atya is –, mint egy évszázados körtefa, mely tanúja és elszenvetője volt az elmúlt nyolcvan év legtöbb igazságtalanságának és boldogságának. Ennek a félve imádott origónak állít halhatatlan emléket a költő, aki „bár végül elhalálozott”, újra szóló hangja igazi érző mondatokat hallat.

Egy 2019-es interjújában, melyet a szerző az előző kötete kapcsán adott a *Helikon*nak, felmerült, hogy „továblépés érzékelhető egy személyesebb hang és téma felé”,¹ hiszen azt a könyvet a halottairól írta. Úgy gondolom, legújabb kötetében nem csak továblépés, hanem megérkezés érzékelhető, a szövegek gyakorlatilag egy családi intim szférába engednek betekintést, ahol az apa és az Isten közelségében mindvégig ott érződik a hiány is. A kötet „bevezetőjében”, az *Introitus* című szövegben a szerző összeköti a két kötetet, prózaversének kezdetében előző művére utal vissza: „Írtam egy könyvet a halottaimról.” Ez a tárgyilagos megszólalásmód már-már Camus kezdőmondatát idézi (vö. „Ma meghalt a Mama.”),² de az érzelemmentes kijelentés hamar átfordul személyesbe: „Beköltözöm édesapámmal egy másik házba, amelynek udvara van, amelyhez utcák vezetnek, és ahonnan ösvények ágaznak, hegyre fel, le a folyóhoz. Körülötte egy város terjeng, egy ország, a magas ég. És lehet, néha Isten.” A szöveg egy intim térbe helyezi a kötet darabjait, egy „csendes ház”-ba (*Meddig*), ebből a pozícióból tárul elénk egy privát huszadik század és egy élet, melynek főszereplőjét félve szeretik mind a körülötte lévő emberek – főleg diákok –, mind a megszólaló maga.

A kötet ciklusról ciklusra egyre beljebb kerül ebbe a privát szférába. Az első ciklus, a *Sem árnyék, sem meleg* gyakorlatilag csak szemzvet az apáról elmondható történetekből, felvillanó képek által jelöli ki a kötet ívét a születéstől a halálig: „Édesanyámhoz álmában odahajolt Szent László, és fülébe súgta nevemet. Így lettem királyi névvel kisiparos sarja” (*Névjegy*), „Attól félek, egy reggel nem mozdulsz” (*Isten halján*). A *Meddig* c. szöveget is olvashatjuk egyfajta előzetesként, hiszen az apa alakját mintegy nagytotálban láttatja, születésétől feleségének haláláig. A ciklus szövegeiben hol az apa szólal meg, hol pedig a fia, olykor ugyanazt az eseményt mutatja be a két megszólaló, mint a *Temetésről haza* és a *Rövid búcsú* szövegpárok: „A volt iskolaigazgatót temetjük.” Illetve: „Édesapámat autóba ültettem. Meghalt egy volt kollégája.” A ciklus szövegeit belengi a mindent körülvevő halál, amely ködfátyolként telepszik rá a prózaversek hangulatára. Ez a hangulat majd végül a legbelsőbb szinten, az utolsó ciklusban éri el csúcspontját. Az eltávozott feleség hiányérzete meghatározza a szövegek hangulatát. „Az elmúlt harminckilenc évben barangol. Letölti, mi hátra van még” (*Gyász*). Az élet egyedül mintha fogság lenne, minden elhagyatott, csak a fájdalmas üresség van jelen: „Itt van karácsony, üres a jászol” (uo.). A kapcsolatos mellérendelő mondat szerkezetek a kötőszavak nélkül sivar hangulatot adnak a fájdalmas érzésnek, az élet üres, a lét börtön. A lét börtönéből pedig csak a halál szabadíthatja meg: „Csak vár, csak vár. Édesanyámra gondol” (*Nyolcvanhét*). Az udvar és a ház pedig mint a *Csongor és Tünde* kertje, a lélekkel együtt változik: „Édesapám tegnap kivágatta az öreg szilvafát. Árnyéka sincs már, meleget sem ad, legyint. Ülünk ketten a konyhaasztal körül. Szagatja a szél a tetőn a cserepeket. Esőcsíkok folynak le az ablakon” (*Sem árnyék, sem meleg*). Ezt a ciklust folytatja gyakorlatilag a *Medalion* is, viszont az apa képe már főleg a szűkebb családi közegben jelenik meg. A ciklus címét is adó szöveg, a *Medalion* a félve szeretett apa képét ábrázolja, *Az enyém, a tesómé* című pedig az unoka szemzőgéből mutatja be a mesélő nagytatát: „Amikor meglátogatjuk, apának és anyának hosszan mesél, és közben mi is hallgatjuk, miiket mond a fiatalságáról, a mamával töltött időkről...” A szövegek viszont csak ezek után rendeződnek gyakorlatilag tematikusan, és az első két ciklus *szétszórt némaságát* felváltja egy feszebb, rendszerettebb szerkesztésmód.

Az *Arabeszkek* ciklus megszólalója a tizenéves gyerek, aki a 90-es években írt naplótöredékeit mutatja be, miközben megjelenik az első gát is az apa-fiú kapcsolatában: a naplóírásról végül nem kérdezi meg az apját a megszólaló, mert „ahhoz túlságosan én vagyok ez

► 23. elejtett neki szánt „uram”. Bogyó karakterét (Vass Zsuzsanna) esetlensége és a Bodrogié-hoz hasonlatos szenvedése teszi barátságossá, humorossá és igazán szimpatikussá. Bogyó, bár részese a csel kiötlésének, valamint végrehajtásának, csak eltörik az a bizonyos méces, és felülkerekedik büntudata vagy inkább érzelmei Bodrogi iránt. A szerelmi szál erőssége nem a sorsszerű találkozásban rejlik, hanem a két karakter között kialakuló kötelék észrevehetetlenségében. Egyszerűen csak érezzük mi, nézők is ezt a pillanatokba kódolt, váratlan és apró lélekrokon-ságot, mely a színpadon történik. Cselszövőink, akik szíves örömet kiházasítanak Bodrogit, egytől egyig boldogtalan házások, de legalább gazdagok: Bagi (Szakács László), Zelma (D. Albu Annamária), Petke (Derzsi Dezső) és Piroska (Benedek Ágnes). Kósa János (Erdei Gábor), a makacs, pénzéhes és ravasz módos úr, főkolompos a meghiúsult menyegzőben. Később Bodroginak ad hálát, amiért felnyitotta szemét, mert eddig saját maga előtt is rejtély volt, hogy kicsoda.

A fokozódó és elnyújtott leánykérésnek a szilveszteri dugójáték vet véget, amikor is annyi igazság és „fény” áradhat ki az emberből, amennyit eddig magába zárt. Megvilágított nézőtér és színpad, erős fehér fény, színészek a színpad szélén a közönség felé fordulva. Így hangzanak el a szilveszteri jelenet sorai, mintha egyöntetű megvilágosodásban lenne részünk. Ekkor pedig minden szereplőből kibukik az a bizonyos belső hang, Bodrogi pedig végérvényesen tiszta lelkiismeretét választja, nem veszi el Terézt, és újból festőként kezd el dolgozni. Hogy mi következik ezután? Egyszerűen csak a happy end.

■ **Tamási Áron: *Hullámzó völgyény*.** Sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház. **Rendező:** Albu István. **Szereplők:** Kónya-Ütő Bence, Pálffy Tibor, Vass Zsuzsanna, Erdei Gábor, Derzsi Dezső, Benedek Ágnes, Pál Ferenczi Gyöngyi, Szakács László, D. Albu Annamária, Márton Lóránt-László, Fekete Zsolt, Szalma Hajnalka, Beczásy Áron, Varsány Szabolcs, Nagy-Kopoczky Kristóf, Korodi Janka, Bocsárdi Magor, Gáspár Csaba, Pignitzky Gellért. **Díszlet- és jelmeztervező:** Szőke Zsuzsa. **Zeneszerző:** Bocsárdi Magor. **Video design:** Rancz András. **Rendezőasszisztens:** Demeter Márk-Cristopher. **Ügyelő:** Veres Bartha Edit. **Súgó:** Dobra Mária Magdolna.

Így hangzanak el a szilveszteri jelenet sorai, mintha egyöntetű megvilágosodásban lenne részünk.

Borsodi L. László

ESTÉRE MEGÖREGSZEL

ERDÉLYI HÍRADÓ KIADÓ

a napló”. A szövegeknek viszont egy sokkal érdekesebb aspektusa az, ahogyan az apa és az Isten szerepe egymásra csúszik a megszólaló számára, ezt pedig nagyon szépen építi fel a szerző. *A természet, az Isten és én* című szövegben egy miniesszét olvashatunk, mely szerint a természettel való bensőséges kapcsolat létrejöttével egyenesen Istenhez kapcsolódhatunk, „mint Assisi Szent Ferenc”. „Milyen kár, hogy nem én vagyok Assisi Szent Ferenc” – fejezi be a gondolatmenetet végül a megszólaló, aki ezzel a vágyakozásával az Atyához való kapcsolódásának igényét fejezi ki. A ciklus szövegeiben ezután konkrétan is egymásra helyeződik az Isten és az apa szerepe. *A Jelenlét és a Szék út, kilencvenes évek* című szövegekben is az apát az Istenhez hasonlítja a beszélő: „Nem kérdez, nem utasítgat. Úgy tesz, mint ki nem figyel rám. De tudom: számontart, bízik bennem. / Mint az Isten.” Illetve „maradjon velem mindig, mindig. / És velem hallgasson. Mint az Isten”. Az ilyen hasonlatok, azonosítások miatt is gondolom azt, hogy az *atyakötet* atyája megfelelően fejezi ki megfigyelésemet, hiszen nyelvünkben ebben a szóban érintkezik a két fogalom, és egyformán használható mindkettőre.

A következő ciklusokban egyre beljebb és beljebb kerülünk az apai házba, előbb az apát mint pedagógust látjuk, és a diákok megszólalásai mellett személyes reflexiót is tartalmazó ciklusban

„Úgy áll központban az atya – az apai és az isteni atya is –, mint egy évszázados körtefa, mely tanúja és elszenvédője volt az elmúlt nyolcvan év legtöbb igazságtalanságának és boldogságának.”

szintén egy félve tisztelt, szeretett tanár képe mutatkozik, aki „a szállingózó krétaporon át a legfényesebb gyémántkristályok ragyogásában gyönyörködhetett” (*Krétapor és ragyogás*). Majd a *Talált füzetlapok* ciklusban a természet iránti elköteleződését, tiszteletét is megismerjük. És ahogy egyre mélyebbre haladunk, egyre személyesebbé válnak a szövegek is. A *Mázsás lakat, hulló vakolat* az apa személyes történetét meséli el, onnan kezdve, hogy a kommunista párt hatalomra jutása miatt el kellett hagynia a szerzetesrendet, ahogyan mindezért utána rengeteget végzáltak a párt kiszolgálói, de elmeséli pályakezdését, titkos ünnepléseket eldugott Petőfi-képpel és elsúgott himnusszal, míg végül a jelen kiábrándultságába érkezünk: „És ezek is ugyanolyanok” (*Ezek*). Véleményem szerint ez a kötet érzelmi csúcspontja, melynek témája gyakorlatilag a huszadik századi Romániában való túlélés. A rezisztencia lehetőségére két megoldás mutatkozik: a közönyös alkalmazkodás, ami a *Földrengés, 1997* szövegből olvasható ki: „tányérjuktól késsel-villával kiszedgetik a plafonról lehullt vakolatdarabokat, és befejezik a vacsorájukat”, illetve a makacs istenhit: „Ő csak azért is. (...) Hátul, az oszlopoknál. A Szenvedő Jézus oltáránál mond valamit annak, akiben egyedül hisz” (*Hátul, az oszlopoknál*). A ciklus záró versében ugyanakkor megjelenik a csalódottság a hazát elhagyó emberekkel kapcsolatban, a bezárt és elhanyagolt templomok képe pedig valami végtelen magárahagyatottság-érzést sugall.

Végül megérkezünk a belső szobába. Behallatszik a hajnali mulatózó hangja, az ágyban egy alak a fal felé fordul, nem mérgeledik, csak állig betakarózik. Ketten vannak a szobában, az apa és a „Rák Formájú Szörnyeteg”. A házat elhagyni már nincs értelme: „Átmenni az utcán a szomszédhoz. De minek? Vagy zárva a kapuja, vagy alszik, vagy meghalt” (*Közelebb*), néha szívmonitorhang szűrődik be. Az apa és az Isten lassan eggyé válik az *atyában*. „Hallasz, Uram? Ha hallasz, miért nem szólsz? Vagy alszol? Kelj fel!” (*Haza*) A kötet legbelsőbb körébe érkezünk, minden oldallal öregedünk, míg megérkezünk *Seholországba*, asztalhoz ülünk, körben ismerős arcok, rég nem látott rokonok, barátok, és azok is, akik bántották életében. És végül megérkezik ő. „Azt mondják, ő.”

Borsodi köteteinél rendszeresen felmerülnek a műfajiság kérdései, előző könyve kapcsán, a már idézett, *Helikonnak* adott interjújában azt nyilatkozta, nem szeretné eldönteni, hogy versei prózaversek, esetleg rövidprózáknak lennének-e, az *Estére megöregszel* kapcsán viszont ennél határozottabban nevezte meg a prózakölteményt mint műfaji meghatározást.³ A kötet ilyen szempontból nem előzmények nélküli, Oravecz Imre költészete talán a legmeghatározóbb ilyen téren, de a *Távozó fa* kötetéhez képest, melynek szintén központi motívuma a halál gondolatával való szembesülés, Borsodi költeményei kevésbé depoetizáltak, és míg a prózaiság Oravecznél a megszólalásmódban is tetten érhető, addig Borsodi számára a próza „kizárólag forma”.⁴ Ugyanakkor jól etalált forma, hiszen ennek ellenére a kötet versei, ahogyan azt már fentebb említettem, kirajzolnak egy narratív szálát, így Borsodi műve esetében izgalmas játékká válik a műfajok közötti határterületeken való mozgolódás.

Borsodi L. László: *Estére megöregszel*. Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár, 2021.

Jegyzetek

¹ A félemelettől a Némáság Városáig – interjú Borsodi L. László költővel, irodalomtörténésszel. *Helikon*, XXX. évf., 2019. 6. (764.) sz.

² Albert Camus: *Az idegen*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2016.

³ Székelyudvarhelyi könyvbemutatóján hangzottak el. Beszámoló az eseményről itt érhető el: <https://szem.ro/haromnevuk-kettos-konyvbemutatoja/> (Letöltve: 2022. 03. 22.)

⁴ Uo.

Homokvár a népek tengerének partján

— Vajna Ádám: *egyébként is, mit akarhatott itt az őrgróf?* Scolar, Budapest, 2022.

Az ironikus kötet cím példázza Vajna történelemfelfogását: a dokumentálható tények zsarnokságáról próbálja lerántani a leplet. Versnyelve allegorikus, szerepjátékaival illusztrálja, ahogyan a privát és a közösségi emlékezet konstansan egymásnak feszül, ez pedig egyszerre teszi lehetetlenné, mégis szükségessé a múlt elbeszélését. Mert legyen történelmi, költészeti vagy akár szerelmi, „a forradalom rendezhetetlen: örökké ugyanaz a körbetopogás”.

Négy ciklusra tagolódik a kötet. Az első, a *magyar jakobinus*, Ady politikai lírájával lép párbeszédbe. Olyan verscímekek, mint *történelem*, *politika* vagy *költészet*, szemérmetlenül jelölik ki a szerzői szándékot. Történelmi láttelep, amelyen átüt: a közélet minden korban tocsogott a zsírslalonától.

A *juhász számaron* ciklusban közelképek felé fordul. Urbánus pillanatképek, tárgyilagos leírások, melyeket néhol egy-egy szubjektív jegyzetszerű szöveg tör meg – ezek a kötetben rendre visszatérnek. Ezáltal becsorognak csetlő-botló ügyek a nemzeti narratívába, nyomot hagyva rajta.

A harmadik, *Óda* című ciklusban visszakerül az első kötet címére az ékezet, és József Attilát is megidézve a szerelmi líra nehézségeivel számol el. Továbbra is a polifónia a szervezőelv. Egyszerre parodizál, miközben kísérletet tesz érvényes megszólalásra a szerelmi költészet nyelvén.

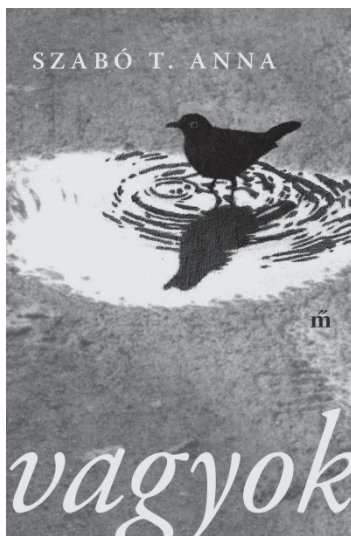
A záró ciklus, *A költő epilógusa* Babits költői kérdéseit teszi fel újra: mi a szerepe, a jelentősége, a tétje napjainkban a versnek, honnan inspirálódik és kihez szól?

A kötet számos forrásból merítkezik: mémes, zenei, irodalmi (Szócs Géza, Szálinger, Térey), filmes, történelmi, politikai, illetve egyéb kulturális utalások ötvözve a visszahúzó autorefencialitást, komplex jelentésmezőt hoznak létre.

A borítón a félkész homokvár parádésan illusztrálja a történelem mulandóságát, hiába épít homokvárakat magának egy-egy nemzet, azokat előbb-utóbb úgyis elmossa a népek tengeré.

FÜLSZÖVEG

Fókuszkeresés madártávlatból

— Szabó T. Anna: *vagyok*. Magvető, Budapest, 2022.

Van néhány fontos költő, akinek a lírájához sokáig nehezen bírtam közel kerülni. Távolról tiszteltem őket, de valahogy nem találtam magamnak kapaszkodókat – ilyen volt Arany János, Nádasdy Ádám vagy éppen Szabó T. Anna is. Az utóbbi 2-3 évben viszont valami megváltozott bennem, egyre őszintébben bírom csodálni őket éppen azért, mert nem bombasztikus képek harsány halmozásával vakítják el az olvasót, ehelyett a fürkészés művészetét tökéletesítették, és ehhez találnak elképesztően pontos nyelvet.

Ezért is örültem Szabó T. Anna friss kötetének, amelyben összegyűjtött versei mellett egy egész új kötetre való költeményt is olvashatunk. Ahogy lapozom, egyre mélyebben húz magába ez a versnyelv: a bemutatott terek és helyzetek ismerősek, de a pazar részletességű leírások révén mindig új és új árnyalatokban hajtanak ki. Ráadásul a nyugatos – illetve újhaldas – hagyományt folytató formai eleganciája eleven zenével tölti meg ezeket a nézelődési gyakorlatokat. Semmi nyoma a nagyotmondás kényszerének, letisztultság és pontosság mindenütt.

„*érezek tehát / vagyok*” – áll a hátoldalra emelt *Horog* című versben, mely találó ars poetica: a végtelen érzékenység versei ezek. Azonban nem oldódik fel megfigyelt tárgyában, hanem egyfajta objektív szentimentalizmussal keres eszközöket a megértéshez, nyelvet az empátiához. És irigylésre méltó az a könnyedség, ahogy látszólag bármilyen témáról képes verset írni, legyen az magánélet, társadalmi kérdés, képleírás vagy irodalmi homázs.

A verscímekek többnyire egy, legfeljebb két szóból állnak: a nyelv anyagát is ezzel a precizitással figyeli meg, óvatossan, de magabiztosan hántja le a szavakról az idők során rájuk rakódott társadalmi-történelmi kontextusokat. Bár gördülékeny, nem lebeg a légüres pozitívításban, bátran nyúl bele a gyász, a kiszolgáltatottság, a tehetetlenség problémaköreibe is, mindezzel együtt a versekből mégis árad egyfajta, melankóliájában is életigenlő (Mészöly kifejezésével: ontológiai) derű.

André Ferenc

1992, Csíkszereda. Kolozsváron él.

A trotineta

Szöveg: Vincze Ferenc | Rajz: Csillag István

Szerzők, templomkapu előtt

A 13. Kolozsvári Magyar Napokra időzítették a Selmeczi György kezdeményezésére és szellemi üzemanyagával összehívott első Egyházzenei Fórumot, amelyen – mintegy fesztiválként is – Kolozsvár nyolc templomában negyven kortárs magyar zeneszerző hetvenhét egyházzenei alkotása szólalt meg, s a koncerteket műhelymunka és szakmai eszmecsere is bőségesen kiegészítette. Ennek a grandiózus és rendkívül népszerű kezdeményezésnek a mentén érdemes két kritikusi elvi pontra rámutatnunk, olyan valóságokra, amelyek a kortárs magyar(országi) komponisták kétségkívül kiterjedt és változatos egyházzenei termésének receptióját nehezíti.

Az egyházzene fogalmának értelmezése korántsem egyszerű. Hiszen a gyakran hallható – olykor egyenesen agyonhasznált – templomi népelemek éppúgy ebbe a kategóriába tartoznak, mint Liszt *Koronázási miséje*, s az énekelt *Miatyánk* dallama csakúgy, mint Orbán György vagy Kovács Szilárd Ferenc vallási tartalmú szövegekre írt, megszólaltatásukban legtöbbször igazi zenészi profizmust igénylő művei. De vajon pusztán attól lesz-e *egyházi* az egyházi zene, hogy szerzője liturgikus használatú szövegekre vagy pusztán kegyes költői alkotásokra alkalmazza a maga mesterségét/művészetét? Meggyőződésem szerint nem. Az egyházi zene esetében a templomi közösségek részéről a használatba való befogadás is konstituáló tényező. Vagyis ha az egyházi zene nem *funkcionálisan* egyházi, akkor fakadjon bármilyen buzgón a zeneszerző lelkiségéből vagy a Mindenható előtti megrendüléséből, hálájából, dicsőítéskésztetéséből, devóciójából, a fiókban vagy alkalmi templomi koncertek műsorában megmaradva könnyen tűnhet merő ürügyzenének. Vagy éppenséggel az is.

1. tézis. Szó, ami szó, az egyházzene hőskorainak – például a klasszikus polifónia kezdeteinek vagy a katolikus restauráció ideológiai alapjain virágba borult barokk ekkleziaszintikus zenének – volt egy olyan háttértényezője, amely ma szinte teljességgel hiányzik: a megrendelés. Az egyháziasság (és a liturgia) fokozatos racionalizálódása folytán, illetve a 20. század második felében – pontosabban a II. vatikáni zsinatot követő évtizedekben – az egyháziasságnak határozott gyakorlati-pasztorációs irányba fordulása következményeként az istentiszteleti cselekmények esztétikai igény szintje soha nem

látott mértékben alázuhant. Míg a korábbi évszázadokban a székesegyházak, a bőkezű mecénások, a közvetlen környezetükben szépségre és többnyire hivalkodó pompára is vágyó hercegprímások, főpapok, prelátusok, kanonokok hatalmas zenei teljesítmények megrendelői (és persze megfizetői) is voltak, a második világháború után ez a kiterjedt mecenatúragyakorlat határozottan kiment a divatból. Amit ma az egyházi zene csúcsteljesítményeinek tartunk, az szinte kivétel nélkül a kegyúri gesztussal tett megrendelés nyomán született, akár rendszeres penzumok formájában – gondoljunk Bach szolgálati kötelességgé komponált csodálatos kantátáira –, akár „egyszer használatos” remekművek gyanánt, mint amilyenek a koronázási misék, még ha ezek máig kitüntetett helyet foglalnak is el a koncerttermek (vagy templomok) repertoárjában. Elenyésző számú példát tudnánk felhozni kortárs művek egyházi megrendelésére (ilyet is hallhatunk egyébként az Egyházzenei Fórum egyik koncertjén: a Palestrina kórustól Chemiczky Miklós offertóriumait, még ha ezeket nem klerikus mecénás íratta is meg a mesterrel, hanem a pécsi székesegyházi kórus karnagyának buzgó tudatosságát dicséri.)

2. tézis. A kortárs egyházzene másik viszszavető vonatkozása a korok és stílusok, zenei és zeneszerzői eszmények gyors változásaiban keresendő. Az egyházak mint konzervatív, vagyis a szakmai (esetünkben komponisztikai) útkeresésekkel, olykor nagy hagyományú esztétikai értékeket vagy a kulturális otthonosságérzetet mindenedestől felrúgó, önmegvalósító, „modern”, „posztmodern”, atonális, szeriális stb. törekvésekkel azonosulni gyakran képtelen intézmények épp az *értéktörző* voltuktól fakadó inercia miatt nem tud(ná)nak mit kezdeni egyik-másik kortárs zeneszerző alkotásaival, legyenek azok bár vitathatatlan remekei a zenei termésnek.

Nem, nem lehet azt a kérdést feltenni, hogy *mi a teendő*. Nincs receptekre lebontható teendő. Azok a törekvések, amelyek – mint az Egyházzenei Fórum is – megpróbálják közelebb hozni az egyházi „szférához” az ambiciózus kortársak termését, minden tisztelet megérdemelnék. A boldog emlékű Dobszay László mondta egykor: nem feltétlenül van mindennek *célja*. Ilyenkor viszont érdemes azt vizsgálnunk, mi az *értelme*.

AMPLITÚDÓ

ELŐFIZETÉS

A HELIKON IRODALMI FOLYÓIRATRA

Előfizető neve:

lakcíme:

e-mail címe:

számlázási cím:

Meddig szeretne előfizetni?

- Negyedéves előfizetés: 32 lej – 6 szám
 Féléves előfizetés: 63 lej – 12 szám
 Egyéves előfizetés: 126 lej – 24 szám

Hogyan szeretne fizetni?

- Banki átutalással szeretnék fizetni
 Postai úton szeretnék fizetni
 Külföldi előfizető vagyok

Postai úton történő előfizetés esetében

a postaszelvényre a címzetthez a következő megjegyzés irandó: *Redacția Helikon pentru Deák Judit*. Postacím: 400002 Cluj-Napoca, Str. Petru Maior nr. 7., ap. 4., Jud. Cluj.

Szeptember 14-én Magyar Érdemrend Középkeresztje kitüntetésben részesült Ferencz István Kossuth-díjas költő, író, a *Székelyföld* alapító főszerkesztője.

Szeptember 17-én ismét kiosztották a Salvatore Quasimodo Nemzetközi Költőverseny díjait. Emlékdíjban Halmi Tamás részesült, különdíjjal Marton Réka Zsófiát jutalmazták. A Debrecen város által felajánlott Térey-díjjal Dimény-Haszmann Árpád *Egy költő a cirkusban* című költeményét tüntették ki.

A Fiala Írók Szövetsége kötetbemutatóval egybekötött zenés, irodalmi estet szervezett szeptember 19-én a budapesti Három Hollóban. Konkoly Dániel most megjelent kötetét mutatták be, majd Bordás Máté és Székely Örs zenés irodalmi performanszát tekinthették meg a résztvevők.

Lőrincz Gyula képzőművészről emlékeztek meg Kolozsváron, a Vallásszabadság Házában szeptember 24-én. Zakariás Ágota művészettörténésszel, Burka István és Makkai András képzőművészekkel Rostás Péter-István beszélgetett.

Zilahi Csaba *Erdélyi MagyaRock 1970–2010 (Újságcikkek, interjúk, tények és vélemények az erdélyi magyar rockzenekarokról)* című kötetét mutatták be szeptember 24-én Szilágyosmlyón, a Városi Kultúrházban. A szerzővel Széman Emese Rózsa beszélgetett.

Az író ír. De ki olvas? címmel szerveztek kerekasztal-beszélgetést kortárs gyermek- és ifjúsági irodalomról Kolozsváron, a Vallásszabadság Házában szeptember 27-én. Az esemény házigazdája Harbula Hajnalka volt, meghívottjai Dóka Péter, Fóris-Ferenczi Johanna, Mészöly Ágnes, Molnár T. Eszter, Nyulász Péter, Selyem Zsuzsa, Zágoni Balázs szépirodalmi szerzők, Bak Márta, Hegyi Noémi, Kádár Noémi pedagógusok, illetve az Ábel Kiadó, a *Cimbora* • *kiváncsi diákok lapja* és a Koinónia Kiadó.

R. T.

Hibaigazítás: A *Helikon* előző, 2022/18-as lapszámában közölt képanyag egy része nem az EMŰK, hanem az EMKE Györkös Mátyás Emlékházának tulajdona. A hibáért az olvasóink és az érintettek elnézését kérjük.

Banki átutalással történő előfizetés esetében:

Banki adatok:
 Uniunea Scriitorilor din România • Cf.: RO2786991 •
 Cont: RO63 RNCB 0106 0005 0872 0001 • BCR –
 SUCURSALA CLUJ
 A megjegyzéshez a következő szöveget szükséges bevezetni: *Abonament pentru Redacția Helikon*.

Külföldi előfizetőinket arra kérjük, hogy előfizetési szándékukat e-mailben (kvari.helikon@gmail.com) vagy telefonon (0040-264 431 577) jelezzék.

Az előfizetői szelvényt postai vagy villámposta-címünkre várjuk.

Régi új világ

Élő, ma is köztünk járó művészek alkotásairól írni különösen nehéz, hiszen soha nem tudhatod, hogy jól értelmezted-e a látottakat, valóban ezt akarta-e mondani a költő, az az jelen esetben a festő. Ilyen gondolataim voltak, amikor Ughy István kiállításán jártam a marosvásárhelyi Kultúrpalota kiállítótermében. Talán nem véletlenül merült fel bennem ez a kétség, hiszen Ughy minden egyes alkotásával mondani akar valamit, és gyakran nem is bízta a nézőre vagy a kritikusra az értelmezést, hanem elmondja, hogy adott esetben mit akart közölni. Én most mégis megpróbálom a magam módján értelmezni a látottakat.

Ezen a tárlaton alapvetően kétféle alkotással találkozunk: tájképekkel, valamint a mozgalmas jeleneteket ábrázoló, történetmesélő festményekkel. A rendkívül expresszív műveket az élénk, vibráló színek, a zsúfolt kompozíciók és a groteszk alakok jellemzik. Van itt keresztény tematika, görög-római mitológia, aktuális kérdések, politika- és társadalomkritika. Van itt középkor, reneszánsz, barokk tobzódás, expresszionizmus, fölösleges is volna mindent besorolnunk valahová, mert akkor igazán érdekes, ha nem lehet. Az erős kontúrvonalak, az eltorzult, elmosódott arcok és a humoros feliratok a képregények és a street art világát idézik.

Az utóbbi időkben elég sok késő gótikus szárnyas oltárt láttam. Mindig lenyűgöztek, egyszerre volt bennük valami megnyugtató és hátborzongató is. Megnyugtató, mert egy olyan világot ábrázolnak, amelyben az Isten mindenható, örök és állandó, a földi dolgokkal ellentétben ő nem változik. Hátborzongató, mert folyamatosan emlékeztetnek a halálra, a lét mulandóságára, és arra, hogy a gonosz közel van, és bármilyen alakot magára ölthet. Amikor megláttam az *Utolsó vacsorát*, az *Aranykor* triptichont vagy a *Hristos a in viat* című alkotást, ismét visszarepültem ebbe a távoli és titokzatos világba. Az ismert és ismeretlen németalföldi mesterek, Andrej Rubljov és a modern expresszionizmus tökéletesen kiegészítik egymást ezeken a festményeken.

A tény, hogy Ughy festményein egyszerre jelennek meg a biblikus témák, a modern társadalomkritika és jelenkori politikai utalások, azt jelzi számomra, hogy a művészek a vallásos hit nyújt kapaszkodót egy kaotikus világban, a legfőbb érték pedig a profit és a pillanatnyi

Régi ház Torockón

haszon. Alkotásain ezen kívül az a szemlélet is tükröződik, hogy az emberiség folyamatosan ugyanazokat a hibákat követi el, ugyanazokba a csapdába sétál, a világ és a társadalom a múltban sem volt sokkal másabb. Bármiben is hinnénk, legyen az Krisztus, a szabadság, az emberi jogok vagy a pénz, legbelül ugyanazok a gyarló emberek vagyunk, mint az idők kezdetén: a fejlődés csak illúzió, a lényeg nem változott.

Számomra ezekben az alkotásokban az a gondolat is megfogalmazódik, hogy a modern ember egyik legsúlyosabb problémája a hit elvesztése, az anyagi valóságon túl nincs semmi, világa kiüresedett és káoszba fulladt. Ugyanakkor úgy érzem, hogy a művész mégis szereti ezt a világot, amely annyira szörnyű és abszurd, de egyben színes és gyönyörű is. Ezek a festmények olyanok, mint maga az élet. Tele vannak fájdalommal, humorral és szépséggel, a régi és az új különös módon keveredik, van még vallás, de már nem tudunk mit kezdeni vele, és a vallás sem tud mit kezdeni velünk.

Úgy gondolom, hogy nagyon nehéz jó és izgalmas tájképet festeni. A faluképek különösen nagy kihívást jelentenek, mivel sokan az idillt, a „régien minden jobb volt” érzését, a szülőföld, az édes otthon szeretetét szeretnék megragadni, és ezekből a törekvésekből gyakran

keletkezik giccs. Bevallom, nagyon sok ilyen tájképet láttam már, ezért mindig gyanakodva közelítek hozzájuk. Ughy István tájképeire azonban ugyanaz az expresszív stílus és különleges látásmód jellemző, mint a biblikus vagy mitológiai témákat megjelenítő monumentális alkotásokra. Az öreg házak, a fák, az itt-ott megjelenő emberi alakok folyamatosan örvénylenek, mozgásban vannak, látszik rajtuk, hogy élnek. Egy fa vagy egy kerítés éppen olyan izgalmas lehet, mint Van Gogh csillagai. A lendületes ecsetkezelés és vastag festékréteg miatt a táj valósággal beszippantja a nézőt, szívesen sétálnánk az álomszerű utcákon.

Úgy érzem, hogy Ughy István művei nem kérdeznek, hanem válaszokat adnak. Egy alkotó ember válaszait. *Én így gondolom, így látom a világot* – ez süt mindenhol a vásznonról. Ez egy vallásos ember vallásos festészete, amit vagy a magunkénak érzünk, vagy nem, de ettől függetlenül bárki számára tartalmaz a kiállítás. Közben akár elgondolkodhatunk azon, hogy a mi életünkben mi az a biztos pont, amibe kapaszkodhatunk, amikor az egész világ a feje tetejére áll. Hogy kik vagyunk mi, emberek, és merre tartunk, ha tartunk egyáltalán valamerre. Ha nincsenek válaszaink, annál jobb, hiszen akkor kérdezhetünk.

Ughy István kiállítása az Art Nouveau Galériában (Marosvásárhelyi Kultúrpalota), 2022.

ARTEFAKTUM

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN | KARÁCSONYI ZSOLT: főszerkesztő – vers, műfordítás | DEMETER ZSUZSA: főszerkesztő-helyettes – kritika, tanulmány | Főmunkatárs: EGYED EMESE, KIRÁLY LÁSZLÓ | Szerkesztőség: HORVÁTH BENJÍ: Pavilon 420 | MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: Artefaktum, honlap | MÁRTON EVELIN: próza | PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú | DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár | RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő | SZENKOVICS ENIKŐ: korrektúra | Lapterv és számítógépes tördelés: IDEA PLUS, KÖNCZEY ELEMÉR, FAZAKAS BÓTOND | Nyomda: MISZTÓTFALUSI KIS MIKLÓS REFORMÁTUS SAJTÓKÖZPONT | Szerkesztőség: 400002 Cluj-Napoca, str. Petru Maior nr. 7., ap. 4. | I. posta, Pf.: 245. | Telefon: (004) 0264 431 690, (004) 0264 431 577 | Villámposta: kvari.helikon@gmail.com | Honlap: www.helikon.ro | A lap megjelenését a HELIKON KULTURÁLIS EGYESÜLET támogatja – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE | ISSN 1220-6288

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale | Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.